

OTDK - DOLGOZAT

Kolberg Helga

BA

2013

**BERLIN! MI FOLYIK ITT? AVAGY VÁROSFEJLESZTÉS A FOLYÓPARTOK
MENTÉN IDEGENFORGALMI SZEMSZÖGBŐL**

**BERLIN! WHAT IS FLOWING HERE? URBAN DEVELOPMENT ALONG THE
WATERFRONTS FROM THE ASPECT OF TOURISM**

Kolberg Helga

Kézirat lezárása: 2012. november. 4.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	1
1. BERLIN FONTOS TUDNIVALÓI.....	2
1.1. A VÁROSKÉP VÁLTOZÁSA.....	3
1.2. NÉHÁNY ADAT BERLINRŐL	4
2. BERLIN TURIZMUSA	5
3. A FOLYÓK JELENTŐSÉGE A VÁROSOK ÉLETÉBEN.....	11
3.1. A VIZEK, VÍZPARTOK SZEREPE A TÖRTÉNELEM SORÁN.....	11
3.2 A BERLINI VÍZPARTOK FEJLŐDÉSÉNEK, FEJLESZTÉSÉNEK KEZDETE.....	13
3.3 MITŐL VÁLIK VONZÓVÁ EGY VÍZPART A VÁROSOKBAN?.....	14
3.4. A VÁROSVEZETÉS ELKÉPZELÉSEI	15
4. BERLIN, MINT A VIZEK VÁROSA.....	16
4.1 A VÁROS VÍZI TURIZMUSKONCEPCIÓJA.....	23
5. A FOLYÓPARTI VÁROSFEJLESZTÉSEK NÉHÁNY PÉLDÁJA	30
5.1. STRANDBÁROK.....	30
5.2 MEDIASPREE TERÜLETE	32
6. PRIMER KUTATÁSAIM VIZSGÁLATA.....	34
BEFEJEZÉS	38
IRODALOMJEGYZÉK.....	39
MELLÉKLETEK	I

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra.....	5
1. diagram.....	6
1. táblázat.....	8
2. táblázat.....	9
2. ábra.....	17
1. kép.....	19
2. kép.....	20
3. kép.....	21
4. kép.....	22
2. diagram	24

BEVEZETÉS

A folyók mindig is meghatározó szerepet játszottak egy város életében. Sose csak földrajzi helyek voltak, hanem történelmi határok, kereskedelmi útvonalak, kulturális terek, kikapcsolódási pontok és a társadalmi élet központjai. A folyók városépítők, összehozták az embereket, és hogy mennyi lehetőség rejlik bennük azt Berlin példáján szeretném bemutatni.

Hogy miért pont a német fővárost választottam ebben a témában? Nos, több okból is: Az egyik legfőbb célom a dolgozatom megírásával az volt, hogy bemutassam, Budapest mennyi gyakorlati koncepciót vehetne át a német fővárostól, és ezáltal jobban kihasználhatná a Duna adta lehetőségeit idegenforgalmi és városfejlesztési szempontból is. Másrészt személyes kapcsolatom is fűződik a városhoz, ugyanis számtalanszor voltam már ott és édesapám is onnan származik, szeretem a város egyedi hangulatát, melyhez nagy részben hozzájárulnak a vízparti létesítmények, mint a strandbárok atmoszférája. Egy további érv, ami a témám mellett szól, az, hogy Berlin felületének majdnem 7%-a víz: ezt az adottságot a városvezetés, valamint a lakosság is kihasználja. Berlin rengeteg jó ötletet valósított meg, és további tervei is vannak a folyóparti városfejlesztéssel kapcsolatban, ahhoz, hogy a várost idegenforgalmi szempontból is jobban pozícionálják. Berlin állandóan mozgásban van, folyamatosan változik a városkép, és a folyók ebben nagy szerepet játszanak, ugyanis a fal leomlása után olyan potenciálok tárultak a helyiek elé, amelyek azelőtt még nem voltak láthatóak. Berlin nagy építkezéseken ment át, a város dinamikusan fejlődik, új trendeket teremt. Mára egy nyitott, kreatív kulturális világvárossá nőtte ki magát, történelmi kontrasztokkal. A folyók szimbolikusak: áramlást és szabadságot jelentenek. A folyópartok legnagyobb része szabadon hozzáférhető, a vizek fenntartják az örökös mozgást, és a partok mentén pezseg az élet: strandbárok, lakóhajók, partihajók, múzeumhajók, vízi fesztiválok, hatalmas zöldterületek a vízparton, úszó hostelek, különleges vízi sportok, egyedi vendéglátóegységek, absztrakt épületek a parton, fürdők, folyóparti lakóparkok, nagyobb beruházások, közösségi terek, stb.

Fontosnak tartottam, hogy a témámat több szemszögből közelítsem meg; mind a városvezetés, mind a turizmusvezetők és a folyóparttal kapcsolatos idegenforgalmi vállalkozások képviselői részéről a primer kutatásaimmal sikerült mélyebb betekintést nyernem Berlin folyópart menti idegenforgalmi városfejlesztési helyzetéről. Összesen 7 személyes mélyinterjút készítettem Berlinben.

A városvezetés részéről a következő személyeket kérdeztem meg: Karl Hochholzer, Christine Rittsche - Szenátus gazdasági, technológiai és kutatási igazgatási osztály turizmus illetve vízi turizmus részleg vezetői, Jörgen Rutke – Szenátus városfejlesztési és környezeti igazgatási osztály mélyépítés részleg vízi projektek vezetője, Takis Sgouros – Szenátus városfejlesztési és környezeti igazgatási osztály városépítés és projektek részleg vezetője, akinek speciális területe a Mediaspree, Dr. Franz Schulz - Friedrichshain-Kreuzberg kerület polgármestere. Elengedhetetlen volt a vállalkozói szféra oldaláról is megvilágítani a témát, ezért az alábbi urakat interjúvoltam meg: Ralf Steeg - Luritec Watersystems tulajdonosa, (Spree 2011 projekt vezetője) valamint Tobias Apelt - Gestrandet an der Jannowitzbrücke és Gestrandet am Müggelsee strandbárok tulajdonosa, illetve Jürgen Loch – Stern und Kreis Hajótársaság vezérigazgatója. Szekunder forrásként pedig több berlini városfejlesztéssel, vízi turizmussal kapcsolatos dokumentumot gyűjtöttem, beszélgettem erről a témáról berlini lakosokkal illetve szakemberekkel is; ezekkel együtt úgy gondolom sikerült egy átfogó képet alkotni a folyópartok által kínált turisztikai városfejlesztési potenciálokról.

1. BERLIN FONTOS TUDNIVALÓI

Berlin Németország fővárosa, és egyben az ország egyik tartománya is 3,5 millió lakossal (2012 májusi népszámlálási adat szerint). Berlin több mint 700 éves múltra tekint vissza, történelme egyik viharos időszakát a második világháború után élte meg, romokban hevert és a 4 győztes hatalom felosztotta egymás között a város területét. 1949-ben létrejött a Német Szövetségi Köztársaság (NSZK), majd a Német Demokratikus Köztársaság (NDK), ezzel együtt Nyugat (brit, amerikai és francia) és Kelet (szovjet) Berlin. 1961-1989 között egy tényleges fallal is elválasztották a várost. (lásd: 1. számú melléklet) Majd 1989-ben megnyitották a falat és 1990 október 3.-án a két német állam újraegyesülésével ismét Berlin lett az ország fővárosa. (Jelenleg Angela Merkel áll a kormány élén) Legfőbb nevezetességei: Brandenburger Tor, Unter den Linden, Kurfürstendamm, Reichstag, Schloss Charlottenburg, East Side Gallery, Siegessäule, Tiergarten, Berliner Dom, Museumsinsel, Fernsehturm, Potsdamer Platz, stb.

1.1. A VÁROSKÉP VÁLTOZÁSA

„Berlin sok részében érezzük úgy, hogy még nem néztük eleget ahhoz, hogy valóban láthatóvá váljon. Nekünk, berlinieknek sokkal inkább be kell laknunk a városunkat. Egyáltalán nem olyan könnyű dolog az effajta figyelem meg az otthonos berendezkedés egy olyan városban, amely folyvást úton van, mindig készen arra, hogy mássá váljon, és sohasem talál megnyugvást a tegnapi...” (HESSEL, 1929, 275.o.)

Mivel a jelenlegi városkép a múltban gyökerezik, érdemes egy kicsit visszamenni az időben és ennek a viharos történelemmel rendelkező városnak a változásait szemmel követni, hiszen azok formálták Berlint olyanná, amilyen most. Ha Berlin átváltozásaira gondolunk, akkor a 20. század képkockái villannak be a legtöbb ember számára: zsúfolt, rohanó nagyváros, égő Reichstag, náci felvonulások, világháború utáni lepusztult város, újjáépítés, Berlini Fal, kettéosztottság, majd újra egyesülés, hatalmas építkezések.

Berlin a 18. század elejétől főváros, rá egy évszázadra birodalmi főváros és a bukásai ellenére hihetetlen gyors ütemben épült ki a mai modern nagyvárossá. Történelme páratlan világszerte: világvárosi címre törekedett, de egy megosztott várossá vált a fallal, aztán újraegyesült metropolisz. Nem hiába mondják azt, hogy Berlin az egyik legjobban és leggazdagabban feldolgozott városok közé tartozik, ehhez hozzá kell tenni a lakók reflexióit is, amelyek a mindennapokat formálták. A város kontrasztokból áll, ez a rengeteg különböző városfejlesztési tervvel is összefügg, így sokféle stílusjegyet felfedezhetünk a városon: barokk, klasszicista, nemzetszocialista, avantgárd, modern. Berlinben - bár megkésve -, de annál nagyobb lendülettel vette kezdetét a modernizáció, amellyel együtt a város kinőtte határait és a lakosság gyarapodott.

Berlin hullámzó történelme – 18-19. században virágzó politikai, gazdasági, kulturális központ, 20. századi összeomlás, újrakezdés, 21. században pedig fejlődő, modern, egyedülálló nagyváros – egyben oka, annak, hogy miért keresik fel évente egyre többen, mindenki látni akarja Berlin hogyan volt képes a szörnyű múltja után ilyen fényes jelent és ígérkező jövőt varázsolni, ráadásul rövid idő leforgása alatt. Ez a város kihasználta a második esélyét és a fejlesztések tovább folytatódnak.

A várostervezés komoly akadályokba ütközött, nagy kihívás volt úgy formálni, - modern új igényekhez igazítani a városképet -, hogy közben ne vesszenek el Berlin identitását jelentő keleti és nyugati emlékművei. (KERÉKGYÁRTÓ, 2008)

1.2. NÉHÁNY ADAT BERLINRŐL

- 3,5 millió lakos, 43 éves átlagéletkorral, ebből 26% rendelkezik migrációs háttérrel (törökök)¹
- Berlin 9-szer nagyobb, mint Párizs, területe 892 km²: 41,3% épületek, 30 % zöld terület, 18,3% erdő és 6,7% víz
- 150 színház, 180 múzeum, 440 galéria, 274 filmszínház, 88 könyvtár, 1931 sportegyesület, 41 egyetem és főiskola, 6500 étterem, 9 kastély, 546 kávézó, 760 szálláshely
- itt található Európa legnagyobb pályaudvara, a világ leghosszabb szabadtéri galériája (East Side Gallery), Németország legmultikulturálisabb városa (180 féle nemzet él itt), világ legnagyobb állatkertje, legrégebbi és legnagyobb zsidó temető Európán belül, az egyik legnagyobb bevásárlóközpont is itt van (KaDeWe)
- 3 UNESCO világörökség (Potsdam és Berlin palotái és parkjai, Museumsinsel, és a város modern stílusú lakótelepei), széles kulturális kínálat
- több mint 180 km-nyi hajózható vízi út, több híd, mint Velencében (960 db), számos tavaival, erdőivel, parkjaival, folyóival az ország legzöldebb városa
- Berlinnek 12 kerülete van: Charlottenburg-Wilmersdorf, Friedrichshain-Kreuzberg, Lichtenberg, Marzahn-Hellersdorf, Mitte, Neukölln, Pankow, Reinickendorf, Spandau, Steglitz-Zehlendorf, Tempelhof-Schöneberg, Treptow-Köpenick
(www.visitberlin.de, 50 kuriose Fakten, 2012)

Berlin kerületei közül a témám szempontjából a legfontosabbak a központilag fekvő, folyóparttal rendelkező Mitte és Friedrichshain-Kreuzberg, amiket a alábbi térképen is láthatunk. Mitte, ahogy a neve is jelzi Berlin kulturális és politikai életének központja, a legismertebb nevezetességek itt találhatóak. A szomszédos Friedrichshain-Kreuzberg pedig Berlin egyik legérdekesebb és legizgalmasabb kerülete, mert itt sok nemzetiség és művész él együtt, akik kreatív ötleteikkel formálják a korábbi határterületet, létrehozva egy olyan egyedi atmoszférát, ami időközben Berlin egyik vonzerejévé vált a turisták számára. (www.visitberlin.de)

---

¹ A dolgozatban szereplő idegen nyelvű források a szerző saját fordításai

1. ábra: Berlin kerületei

Forrás: Wikipedia 2012

2. BERLIN TURIZMUSA

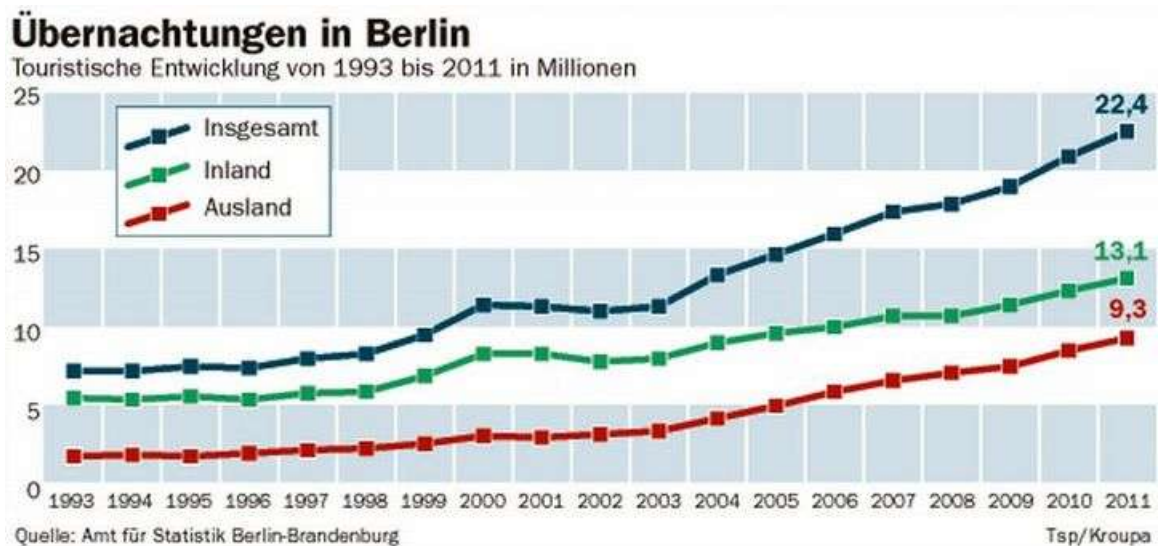
Berlin, mint Németország fővárosa jelentős szerepet tölt be az ország turizmusában, ahhoz hogy megértsük a címben jelölteket, be kell mutatni röviden Berlin idegenforgalmát.

A legfrissebb adatok (lásd 2. számú melléklet) is alátámasztják, hogy Berlin rohamos ütemben fejlődik a turizmus terén is: Több mint 1 millió vendéget és 2,3 millió vendégéjszakát számoltak szeptemberben a berlini kereskedelmi szálláshelyeken, ez a Berlin-Brandenburgi statisztikai hivatal közlése szerint 13,6%-kal több, mint a tavalyi év ugyanezen időszakában: 406 000 főről beszélünk konkrétan. Ehhez képest jóval kevesebb (+1,4%) növekedést tapasztaltak a belföldi vendégek számában: 605 500 fő. Az átlagos tartózkodási idő is hosszabb lett: 2,3 nap. Jelentősen megnőtt az Európán kívül érkezők száma: Kína (+35,7%), Brazília (+20,2%), Izrael (+20%) és Ausztrália (+1,4%). 2012 szeptember végén, a legfrissebb adatok szerint 779 szálláshely létezik Berlinben, havi átlagos kapacitáskihasználtság pedig 61,7% volt.

2011-ben a vendégéjszakák száma 22,4 millióra nőtt, ez 7,5%-os növekedést jelent az előző évhez viszonyítva, és 9,9 millió turistaérkezésről számolhat be Berlin (+9%). Ezen

kívül 26,2 millió éjszaka rokonoknál és ismerősöknél, 132 millió látogató (1 naposak) 2011-ben, újabb rekordot döntöttek. Ezt az alábbi diagram is jól szemlélteti:

1. diagram: Vendégéjszakák száma Berlinben 1993-2011 (millió fő)

Forrás: Berlin-Brandenburg Statisztikai Hivatal, 2012

Még részletesebb adatokat a vendégérkezések és éjszakák valamint ezek külföldi/belföldi megoszlásáról a 2. melléklet tartalmaz az előző évhez viszonyítva mindig az elmúlt 20 évet. Berlin az eltöltött vendégéjszakák alapján Európában a 3. legkedveltebb városi desztináció, (1. London, 2. Párizs) viszont az átlagos évi 7%-os növekedési rátáját tekintve Európa-első. (2. Stockholm, 3. Ljubljana). Míg Berlin évi átlagos növekedési üteme +7,3 %-ot mutat a vendégéjszakák számában, Budapest például -2,1%-kal mögötte áll.

A turizmus több mint 10,31 milliárd eurós bruttó forgalmat (+14,7%) és 4,68 milliárd euró bevételt jelent Berlinnek. A turizmus hozzájárulása az összbevételhez 7,9%. Adók formájában 1,08 milliárd euró bevétel származik a turizmusból. Nettó 9,1 milliárd euróval a turizmus iparág Berlin egyik fő bevételi forrása a gazdaságban.

Az I szektor nagy élőmunka igényvel bír: 275 500 embert foglalkoztat (+18,6%), valójában azonban sokkal több emberről van szó, hiszen vannak például szezonmunkások is, vagy akik csak közvetve dolgoznak ebben a szektorban, ez is jól mutatja, hogy a turizmus egy kulcsfontosságú iparág.

Sok más szektor szorosan kapcsolódik a turizmushoz: beszállítók (pékségek szállítmányai a szállodába, áramszolgáltatók, reklámprospektusok készítése ügynökség által), egyéb szolgáltatók (hitelezők, biztosítók), beruházók, befektetők az építésbe (újjaépítése egy

szállodának, felújítási munkálatok). Ha ezeket levonjuk a bevételből, akkor tisztán a turizmusra 2, 79 milliárd euró esik.

Ezekkel a számokkal Berlin nem függ többé a szezonoktól. (*Berlin Tourismuskonzept 2011*)

Ez a pozitív fejlődés a berlini turizmusban az optimalizált keretfeltételekhez vezethető vissza: mára Berlin könnyebben elérhető, több a fapados járat, nagyobb a szálláshelyek kapacitása, több nemzetközi rendezvény van, a nagy marketingkampányok is megtették a kívánt hatásukat.

Berlint Nagy-Britanniából keresik fel a legtöbben, majd az olaszok állnak a 2. helyen, de az ő számuk egyre csökken, és a 3. Hollandia, 4. Spanyolország. 5. USA. 20 évvel ezelőtt még csak 27 %-os volt a külföldi vendégek aránya az eltöltött éjszakákban, mára ez a részesedés megduplázódott. (41,4%) Turistaérkezések alapján, a rangsor élén állnak az angolok (385 252 fő), hollandok (270 417 fő), USA (267 108 fő) és az olaszok (263 174 fő), illetve a spanyolok (199 126 fő). A berlini vendégéjszakák 31 %-át Európából érkező turisták realizálták, 10,4%-ot pedig más kontinens vendégei. Magyarország is szép számmal javítja a statisztikai adatokat a berlini turizmusban: 14 831 fő (+10,2%) 40 317 vendégéjszakát töltött el (+14,2%) átlagosan 2,7 napos tartózkodási idővel 2011-ben, ezzel a 20.-ak vagyunk a rangsorban. Az alábbi táblázatból az is leolvasható, hogy a legnagyobb növekedést mind vendégéjszaka, mind vendégszám tekintetében az oroszok alkották, a legnagyobb visszaesés pedig a görögöknél és a portugáloknál volt tapasztalható, (valószínűleg a válság miatt).

1. táblázat: Berlini vendégérkezések, vendégéjszakák száma és tartózkodási idejük top 20 küldőország szerint 2011-ben

MÄRKTE	ANKÜNFT				ÜBERNACHTUNGEN				ANTEIL**	AUFENT.	RANG Übernacht.
	Dez.		Jan.-Dez.		Dez.		Jan.-Dez.		Jan.-Dez.	Jan.-Dez.	
	absolut	% *	absolut	% *	absolut	% *	absolut	% *	%	Tage	
Insgesamt	749.444	15,6	9.866.088	9,0	1.616.498	16,5	22.359.470	7,5	100,0	2,3	
Deutschland	470.584	15,3	6.266.515	8,5	914.294	16,3	13.108.932	6,7	58,6**	2,1	
Insgesamt Ausland	278.860	16,2	3.599.573	9,9	702.204	16,8	9.250.538	8,7	41,4**	2,6	
Insgesamt Europa (ohne Deutschl.)	220.019	15,6	2.683.592	9,0	556.244	16,3	6.923.058	7,5	74,8**	2,6	
Europa											
Vereinigtes Königreich	28.674	13,9	358.252	8,6	73.715	17,4	880.517	8,2	9,5	2,5	1
Italien	23.857	4,9	263.174	-5,7	65.196	0,5	763.220	-8,1	8,3	2,9	2
Niederlande	24.668	1,7	270.417	10,5	62.332	-1,0	702.510	7,7	7,6	2,6	3
Spanien	17.552	25,2	235.081	10,5	50.776	27,5	699.562	9,4	7,6	3,0	4
Frankreich	16.757	30,1	199.126	7,5	42.908	34,7	522.974	7,9	5,7	2,6	5
Dänemark	16.752	14,1	194.619	3,6	42.707	12,2	514.494	2,7	5,6	2,6	6
Schweiz	14.209	27,7	182.993	17,3	33.355	29,0	459.440	17,5	5,0	2,5	7
Russland	12.565	24,0	124.568	32,7	32.388	32,9	315.172	32,8	3,4	2,5	8
Schweden	9.326	31,0	127.887	13,7	21.953	34,2	310.231	13,9	3,4	2,4	9
Österreich	7.625	10,0	122.835	12,7	17.763	20,0	287.306	9,9	3,1	2,3	10
Norwegen	5.563	14,3	85.665	5,6	13.796	15,5	212.674	8,6	2,3	2,5	11
Belgien	5.514	9,6	81.013	12,5	13.707	14,9	206.063	14,2	2,2	2,5	12
Polen	9.526	51,4	100.024	23,0	17.484	62,2	194.896	22,4	2,1	1,9	13
Finnland	5.198	14,9	59.101	19,9	13.291	13,6	151.913	18,2	1,6	2,6	14
Griechenland	3.735	-5,9	35.085	-18,0	11.081	-11,4	104.516	-21,9	1,1	3,0	15
Irland, Republik	2.180	-17,7	31.399	-7,0	5.524	-18,0	82.487	-8,8	0,9	2,6	16
Türkei	1.998	34,6	28.347	20,4	4.408	42,4	66.813	21,5	0,7	2,4	17
Tschechische Republik	2.071	16,8	29.793	16,2	4.271	27,1	62.652	17,6	0,7	2,1	18
Portugal	1.125	-7,2	17.368	-12,0	3.321	6,3	49.223	-8,9	0,5	2,8	19
Ungarn	1.058	41,8	14.831	10,2	2.770	51,0	40.317	14,2	0,4	2,7	20

Forrás: VisitBerlin Monthly Statistic September 2012

A turizmus mind a 12 berlini kerületben pozitív gazdasági hatásokat eredményezett. Ezekről jobb képet a 3. számú melléklet térképe adhat. Ráadásul Berlin-Mitte-ben olyan nagyságrendeket ért el a turizmus, mint Stockholmban. A turistaközpontok Mitte és Charlottenburg-Wilmersdorf 57%-ot tesznek ki a vendégéjszakák számában. A legnagyobb növekedést Friedrichshain-Kreuzberg és Pankow érte el. Az összes berlini kerületben kapacitásnövekedés tapasztalható a szálláshelyeken, a vendégéjszakák más szektorokban is forgalmat generálnak: gasztronómia, kiskereskedelem, valamint ez által munkahelyeket is teremt.

Berlinben 2012 augusztusi IHK² szerint összesen 791 szálláshely szolgáltató üzemel, melynek 65 %-a szálloda (ahol átlagosan 205 eurót költenek el naponta), az átlagos szobakapacitás kihasználtság pedig 64,6%. Az átlagos tartózkodási időben is növekedést tapasztaltak előző évhez képest: 2,3 napról 2,5 napra.

Átlagos szobaár Berlinben 76 euróba kerül, ez kevesebb 6%-kal mint 2010-ben, de még mindig magasabb mint a budapesti szállodák átlagára. (lásd 4. számú melléklet) Azonban a verseny kihatott az árakra is, amik nagyon olcsók és a jövőben ezeket kéne emelni.

² IHK: Industrie und Handelskammer zu Berlin – Berlini Ipari és Kereskedelmi Kamara

Számos híres külföldi szállodalánc van jelen Berlinben és többen tervezik a Spree partján a terjeszkedést. (pl: Nhow Berlin music & lifestyle hotel) Mivel Berlin olyan trendi, itt találhatók Európa legmodernebb szállodakomplexusai. 762 szálláshely szolgáltató, 120 805 ágy, havonta átlagosan 340 új ággyal bővül a szállodaipar. Az alábbi táblázat azt is jól szemlélteti, hogy az összes berlini vendégérkezések 82%-a keresett fel valamilyen kereskedelmi vagy magánszálláshelyet, melyeknek az átlagos szobakapacitás kihasználtsága 51,2% volt.

2. táblázat: Szálláshelyek típusok szerint a külföldi/belföldi vendégéjszakák száma alapján Berlinben 2011

Betriebsart	Insgesamt		Deutschland ¹		Ausland ¹		Auslastung % Betten		Auslastung % Zimmer		Angebotene Betten Zimmer		Betriebe ^{2,3}
	absolut	% ⁴	absolut	% ⁴	absolut	% ⁴	Dez.	Jan.-Dez.	Dez.	Jan.-Dez.	Dez.	Dez.	
Insgesamt alle ²	22.359.470	7,5	13.108.932	6,7	9.250.538	8,7	43,3	51,2	kA	kA	120.805	kA	762
Hotellerie alle	18.802.839	9,0	11.195.552	8,8	7.607.287	9,2	44,8	51,4	kA	kA	101.752	kA	612
Hotels	12.061.368	9,5	6.949.664	8,4	5.111.704	11,0	46,1	52,0	kA	kA	64.364	kA	210
Hotels garnis	6.949.664	8,5	3.996.284	10,2	2.953.070	5,8	43,1	51,7	kA	kA	34.260	kA	298
Gasthöfe	20.908	-4,6	18.171	-8,1	2.737	28,7	23,3	24,0	kA	kA	267	kA	10
Pensionen	369.209	1,6	241.433	-0,4	127.776	5,6	31,6	36,0	kA	kA	2.961	kA	94
Weitere Beherbergungsstätten	3.556.631	0,5	1.913.380	-4,2	1.643.251	6,5	36,6	50,4	kA	kA	19.053	kA	150
Campingplätze	97.160	9,4	57.252	24,7	39.908	-7,0	1,1	9,0	kA	kA	3.140	kA	7

¹ Anteil Deutschland/Ausland von Gesamtübernachtungen

² Auslastung, angebotene Betten und Betriebe ohne Camping

³ Veränderung zum Vorjahreszeitraum

⁴ im Berichtsmonat geöffnete Betriebe

kA = keine Angabe

Forrás: visitBerlin, Berlin Brandenburg Statisztikai Hivatal előzetes adatai alapján

A berlini látogatók átlagéletkora 42,6 év, és majdnem fele-fele arányban külföldi és belföldi. A berlini vendégek ¾-ét (72,6%) az egy napos látogatók teszik ki, egy látogató átlagosan 35,7 eurót szán Berlinre. (turisták és üzletemberek), 14,4% rokon-barátlátogató, 12,2 %-uk keres fel kereskedelmi szálláshelyet, a magánszálláshelyek kevesebb, mint 1 %-ot tesznek ki az összes vendégérkezésből. Évente összesen 182 millió napot töltenek Berlinben a látogatók, ebből az következik, hogy egy átlagos napon kb. fél millió vendég tartózkodik a városban. A legtöbb vendég elmondása szerint a közeljövőben vissza fog térni, és tovább ajánlotta a várost, ez további sikernek könyvelhető el.

Utazások motivációi: 81% látványosságok, 79% történelem, 76% atmoszféra, hangulat, 74% kulturális kínálat, művészet miatt jön. Érdekesség, hogy a múzeumlátogatók 37,1%-a külföldi volt, a műemlékeknél pedig ez 51,7%.

Mivel töltik a vendégek a szabadidejüket Berlinben? 93%-uk éttermekbe jár, 81%-uk csak bolyong a városban és vásárolgat, 79%-uk felkeresi a nevezetességeket. A sportolási lehetőségeket is ki kell emelni, ha Berlinről beszélünk. Azaz a berlini életérzést szeretnék átélni, ezért keresik fel a kikapcsolódást nyújtó és izgalmas helyeket egyaránt. A legjobb

vonzereje Berlinnek az itteni emberek, akik az életstílusukkal inspirálják, bevonzzák a turistákat. (*Wirtschaftsfaktor für Berlin: Tourismus und Kongressindustrie 2011*)

Nemcsak a szabadidős céllal érkező turisták száma növekedett, hanem az üzleti okból utazóké is, akik a szállodai vendégéjszakák 27%-át generálják. 1,8 milliárd euró forgalmat tulajdoníthatunk a kongresszusi turizmusnak, ez 10 %-kal több az előző évhez képest. A kongresszusok hozzák a szállodai vendégéjszakák egy negyedét. Csak a MICE 34 000 álláshelyet biztosított 2011-ben.

Az ICCA (International Congress & Convention Association) szerint Berlin világszerte a 4. legnépszerűbb kongresszusi helyszíne. (1. Bécs, 2. Párizs, 3. Barcelona)

A turizmusból sok ágazat profitál: szállodaipar, gasztronómia, szolgáltatók és egyéb partnerek, de leginkább 4,6 milliárd eurós részesedéssel a vendéglátó egységek, ezt követi a kiskereskedelem, majd a szolgáltató szektor. Ennek megfelelően a turisták kiadásai is eszerint a rangsor szerint van: 61% gasztronómiára költ a szálláson kívül, míg, akik csak látogatók, kiskereskedelmi cikkeket (bevásárló túrák) vesznek.

Berlin trendi, a fal leomlása után 23 évvel nagyon vonzó úti célpont az egész világon. A számok megduplázódtak, a város fejlődési üteme páratlan egész Európában, óriási változásokon ment keresztül. 2012 első félévében 11%-kal nőtt a vendégek száma 5 millióra, a szállodák 11,3 millió vendégéjszakát jegyeztek fel: Berlin egyre népszerűbb még az egyes kerületekben megjelenő turistautáló matricák ellenére is. Ez a visitBerlin³ növekedési előrejelzéseit túlteljesítette, ráadásul egyre több külföldi is érkezik (+13%). Jelenleg 41%, 10 évvel ezelőtt ez az arány még csak 26% volt. Az idegenforgalom és a konferenciaturizmus további pozitív számaira számítanak az új Berlin Brandenburg repülőtér megnyitásával. Hogyha ez a tendencia év végéig is kitart, (július-október a főszezon) akár 25 millió vendégéjszakáról is beszámolhat a berlini turizmus. Az IBB (Investitionsbank Berlin) prognózisai szerint Berlin 2016-ra eléri a 30 milliós vendégéjszaka küszöbszámot.

Sok minden juthat eszünkbe Berlinről: divat és designváros, konferencia és kongresszusközpont, a változások városa, a jövő kutatólaborja. Berlin élhető város, izgalmas történelemmel és modern kínálattal, művészet, kultúra, zene, sport, szórakozás, bevásárlási lehetőségek, minden megtalálható a fővárosban. Berlin Európában egyedi imázssal rendelkezik, olyan mint egy „összműalkotás”, szinte mindenki megtalálja a neki tetsző helyeket, ezért évről évre egyre több látogatót vonz.

---

³ visitBerlin a Berlin Tourismus & Kongress GmbH márkája, a város turisztikai marketing és értékesítőszervezete is egyben 1993 óta

(VisitBerlin: *Wirtschaftsfaktor für Berlin: Tourismus und Kongressindustrie* 2011, Szenátus által kidolgozott *Tourismuskonzept 2011+*)

Azonban számomra meglepő, hogy mint vizek városa nem reklámozza magát, pedig van mit felmutatnia a városnak ezen a téren, ezért is szeretném részletesebben bemutatni, jobban hangsúlyozni a város folyóit például.

3. A FOLYÓK JELENTŐSÉGE A VÁROSOK ÉLETÉBEN

Ha Európában a folyókról van szó, akkor legtöbb esetben a környezetvédelemmel vagy valami természeti katasztrófával való összefüggést hallunk. Azonban az idegenforgalmi hasznosításuk és a folyópartok újfelfedezése iránt növekvő érdeklődés által a folyók történelmi múltja felé is fordulnak az emberek. Már az ókorban a folyók az élet folyamatát szimbolizálták, a létezést és elmúlást, és napjainkban még egy összekötő kapcsot is játszanak Európában. A folyó egyben egy ablak a messzi távolba. A folyók mindig is többet jelentettek pusztán földrajzi bejegyzésnél: határok, vízi utak, kereskedelmi útvonalak, kulturális terek, kikapcsolódási pontok voltak, a folyóknak városépítő szerepük volt a történelem során, most pedig előfordulhat, hogy az emberek ezt elfelejtették és nem fordítanak megfelelő gondviselést a folyópartok fejlesztésére, pedig nagyon fontos lenne. A folyók szerencsére újra divatba jöttek (pedig az ipari forradalom és a háborúk alatt a lakosság és a turisták számára nem voltak hozzáférhetőek, vagy nem is voltak olyan vonzóak), népszerűek a különböző folyami hajóutak, a folyópartok menti kerékpárutak, vagy csak egyszerűen kiülni a partra és pihenni, élvezni a víz közelségét, mert az mindig megnyugtató, főleg a mai rohanó világban kellenek ilyen pólusok a nagyvárosokban.
(<http://www.bpb.de/geschichte/zeitgeschichte/geschichte-im-fluss>)

3.1. A VIZEK, VÍZPARTOK SZEREPE A TÖRTÉNELEM SORÁN

A vizek közelsége mindig is egy kiindulópont volt, amikor a letelepedésekről döntöttek régebben, így alakultak ki a városok a vizek mentén, amelyek egyben kereskedelmi útvonalak is voltak. Berlin is ezen a fejlődésen ment keresztül: A kettős város; Alt-Berlin és Cölln (mint Buda és Pest anno) a 13. század első felében a Spree partján jött létre. (a városmag a mostani Mühlendamm és környéke) A vizek közelsége mindig is döntő szerepet játszott a történelem során: itt zajlott a szállítás, kereskedelem, a városok ivóvíz ellátása és energiaellátása, de a szennyvíz elvezetése is ide köthető. Később a barokk

korban a vizek szórakoztató oldalát is felfedezik: villák épülnek a parton (Villa Kamecke, Dorotheenstraße, de lebontották később). Majd az ipari forradalommal új funkció kerül előtérbe, és az emberek egyre jobban eltávolodnak a vizektől a gyárak, közlekedés és a szennyvíz és a városiasodás miatt. Az iparosodás miatt fürödni sem lehetett már a folyókban. Egyre több gyár, üzem és kikötő települt a belvárosba. (Urbanhafen, Westhafen, Osthafen), ezeknek kellett a víz a gyártáshoz, így a lakókat elzárták a vízpartoktól, akik közben már úgylis elvesztették az érdeklődésüket a vizek iránt, mert olyan bűdösek és szennyezettek voltak. Az autó feltalálásával a vízpartok mentén úthálózatokat építettek ki, Budapesten is például ott vannak a rakpartok ahol a víz mellett bonyolódik le az autósforgalom, elválasztva a városlakókat a folyótól, így nyilvánult meg a városépítés. Mára ez problémává vált és az a cél, hogy tehermentesítsék a rakpartokat, hogy visszaadják a folyópartokat a városlakóknak, ehhez azonban fejleszteni kell az infrastrukturális hálózatot, például föld alá vezetni az autósforgalmat, mint Berlin egyes területein.

A vízpartok reneszánsza az 1950-es/60-as évektől figyelhető meg, amikor is a konténerhajók elterjedése miatt sok belvárosi kikötő elvesztette a jelentőségét, nem tudtak megfelelni az elvárásoknak, nem tudták kezelni a megnövekedett forgalmat. Megkezdődött a belső kikötők revitalizációja, sokat kitelepítettek a város szélére, és terveket készítettek a belváros újra vonzóvá tételére: a kikötőket és környéküket átalakították, kereskedelmi és turisztikai épületek létesültek, amelyek megőrzik a történelmi helyeknek a múltját; a legtöbb esetben szállodák, kongresszusi központok, múzeumok, vendéglátóegységek és sétálóutcák jöttek létre a partokon. Ekkoriban még kevés lakás épült a partokon, a meglévőkben pedig még a munkások laktak, csak később az idegenforgalmi hatással együtt kezdtek bele nagyobb ingatlanfejlesztésekbe, lakóparkok építésébe a folyók, tavak mentén. Ez nagy különbségekhez vezetett: az egyik oldalon az új, igényesebb kivitelezésű, minőségi szálloda- konferencia-szórakoztató létesítmények, még a másik oldalon maradtak a lepusztult, szociális lakások, ez ma is megoldásra váró probléma. (HOFMANN, 2012)

3.2 A BERLINI VÍZPARTOK FEJLŐDÉSÉNEK, FEJLESZTÉSÉNEK KEZDETE

Berlinben a posztindusztriális átépítések csak később jelentkeztek, mert a város meg volt osztva a fallal. Csak a rendszerváltás után ébredtek rá az emberek, fedezték fel újra a folyópartokat. Azelőtt a legtöbb vízpart nem volt nyitott, elérhető, sőt még látható sem, annyira be volt építve gyárakkal, infrastruktúrával vagy éppen a fal takarta el a látványt. Ráadásul sok berlini épületet szinte a vízhez illesztettek, így teljesen hozzáférhetetlenné téve a partvonalakat. Néhány kivétellel, azt mondhatjuk, hogy Berlin hátat fordított a vizeinek a második világháború után egészen 1989-ig. Kivétel: Nikolaiviertel, ahol 1987-ben elkezdték kiépíteni a part menti sétálót, gasztronómiai egységekkel és lakásokkal. De a nagy áttörés csak a 1990 után következett be: ekkor ugyanis – főleg Friedrichshain-Kreuzberg kerületben, vagy a Hauptbahnhoftól északra volt radikális – hirtelen új perspektívák kínálóztak fel a Spree partján, és létrejöttek az első projektek a vízparti hasznosítással kapcsolatban. Ezzel egy időben azonban sok ember féltette a munkáját a vízparti ipari területeken, attól tartottak, hogy lebontják a gyárakat, ezért különösen Kreuzbergben tervezési joggal bebiztosították maguknak az ipari területet a parton, így ezeken a helyeken továbbra sem lehetett a folyóparthoz férni. Ez nagy akadályt jelent az ottani várostervezés előmozdításában, mert a fejlesztésekhez rossz kiindulási pont, hogyha a partvonal sok apró telekből áll, nem lehet összefüggően fejleszteni a térséget. Ezt a problémát az interjúim során megkérdezettek is megjegyezték. (a kerület polgármestere, valamint a Spree területért felelős városfejlesztési vezető)

Nem csak a belvárosban tárt fel a vízpart új projektek számára. 1990-ben hatalmas népességnövekedést jósoltak, ezért új lakásépítő programokba kezdtek két nagy vízparti területen: Spandauban az Oberhavelnél és a Rummelsburger Buchtnál, Lichtenbergben is, ide sűrűn lakott panellakótelepeket terveztek, nagy kiadásokkal kiépítették az ehhez szükséges infrastruktúrát (hidak, utak, korzók), cél az volt, hogy szabaddá hagyják a part menti sávokat a nyilvánosságnak. Azonban a fejlesztések nem az elvárásoknak megfelelően alakultak: a népességnövekedés nem következett be, ezért a lakásépítések félbeszakadtak. Jelenleg újra próbálják népszerűsíteni ezeket a területeket, különféle fejlesztésekkel. (HOFMANN, 2012)

3.3 MITŐL VÁLIK VONZÓVÁ EGY VÍZPART A VÁROSOKBAN?

Először is egyértelmű hogy egy városban a víz, mint elem egyedülálló. A víz természetes, és ellentmondásban áll az ember által épített környezettel. Másrészt a víz széles, beépítetlen látványt nyújt a legtöbbször sűrűn beépített várossal szemben. Ennél fogva a vízpartok kedvelt bemutatóhelyek is, amikben az építmények tükröződhetnek. Nem hiába települtek például a TV-székházak a Spree partjára, egyes híradások alkalmával a folyó kiváló kulisszát biztosít a műsorhoz. A magas „láthatóság” egyben egy különleges hozzáállást vár el a vízparti városfejlesztésben, nem csak a projektek kidolgozói és a befektetők részéről, hanem a városvezetés és a lakók oldaláról is. Jelentős még, hogy az új „waterfront” projekteknek több éven át semmi vonatkozásuk nem volt a vízhez. A kapuk, falak, határellenőrzések által elzárt területek szürke foltok voltak a térképen, amiket újra integrálni kell a várostérképbe. Új identitásra van szükségük ezeknek a vízparti területeknek, úgy, hogy a történelmi és építészeti sajátosságuk harmóniában legyen az aktuális városi elvárásokkal, be kell vonni a meglévő épületeket új projektekbe. (East Side Gallery melletti strandbárok példáján) A vízparti városfejlesztésben résztvevőknek az új vízpart terve egyben egy lehetőség a gyenge pontok megerősítésére: ezek azok a pontok a városban, ahol a posztindusztriális városok szakemberei megmutathatják kreativitásukat, hogy nemzetközileg versenyképesek e. Ezért is találunk Berlinben annyi egyedi objektumot, és a város a művészeiről és divatteremtő képességéről is híres, talán pont ezért jobb helyszínt nem is találni a folyópartok nyújtotta kiaknázatlan területek hasznosítására. Itt nem csak a munkahelyteremtő lehetőségek és a vonzó ingatlanpiac számít, hanem a sokszínű szabadidős lehetőségek és személyes kialakulások is. A személyesség azért is fontos, mert Berlin nagyon multikulturális, számos nemzetiség él itt, különféle szokásokkal és elképzelésekkel, ez a mix meghatározó szemléletmód egyes városfejlesztési projektek megvalósításánál. Az elsődleges cél, hogy mindenki számára nyilvánossá és szabadon hozzáférhetővé váljanak a vízpartok: szegényeknek, gazdagoknak, helyi lakosoknak és turistáknak egyaránt. Ehhez persze nem elég sétálóutcákat létesíteni a parton; ahhoz, hogy az embereket a vízhez csábítsuk színes kínálatra van szükség. A lakosok nemcsak közvetlen környezetükkel törődnek, hanem egyre inkább igyekeznek beleszólni a városi összképet alakító fejlesztési tervekbe, főleg a vízpartokat érintőbe. Például megemlíthetjük a Mediaspree beruházási projekt elleni polgári kezdeményezésű tüntetést (Mediaspree versenken, erre még később visszatérek). Ez nálunk Budapesten is követendő példa lehetne.

3.4. A VÁROSVEZETÉS ELKÉPZELÉSEI

2002-ben a városfejlesztésért felelős szenátus egy broszúrát adott ki „Vízparti fejlesztések” címmel, amikben leírták az eddigi procedúrákat, megváltozott vízparti keretfeltételeket, ez az első olyan tervezet, amiben a vízpartok kiemelkedő szerepet kapnak, előtte mindig csak egy terv mellékes részei voltak. Ebben 5 féle csoportra osztják a vízpartokat: 1. külső vízterületeknél elsősorban a természetvédelem az elsődleges, a kikapcsolódás áll előtérben, szabad partszakaszok, sok a fürdőhely, kikötési lehetőség, amelyek különböző szabadidős programokat tesznek lehetővé. 2. a folyópartok újrahasznosítása rekreációs felületekként. 3. városi folyóterek, ezek a prominens, divatos részek a Spree mentén, (pl: Museumsinsel, fontos hogy legalább az egyik oldala a csatornának hozzáférhető legyen és növényekkel bevont), ezek épületek és parkok váltakozásával erősítenék az összeköttetést a centrum és a kikapcsolódási területek között. 4. további átfogó tervezetek Oberhavel, Rummelsburger Bucht illetve a Friedrichshaini és Kreuzberger Spreeparton is. 5. pontként, további tervek szükségesek az egyenlőtlen vízparti képek kisimítására, (Pl: Osthafen, itt egy 5 csillagos szálloda épült, nem messze tőle pedig egy elhagyatott terület van, ahol még a sínek is megvannak a régi kikötőből, ezt a területet nyilvános létesítményekkel lehetne vonzóbbá tenni, például vendéglátó egységekkel)

(HOFMANN, 2012)

Turisztikai városfejlesztés szempontjából 4 fő tematikára lehet bontani a városközpontot: 1. történelem, kultúra, bevásárlás, 2. főváros, változás, történelem, (historische Mitte) 3. kikapcsolódás, (Tiergarten) 4. bevásárlás, szórakozás. (City West) (*Stadtplanung Berlin Räumliches Leitbild Tourismus* 2011)

Ebből is látni, hogy a várostervezés és fejlesztés nagyon nehéz és hosszú folyamat, alapos tervezést igényel. Még számos fejlesztési lehetőség várat magára Berlinben, amivel élhetőbbé lehetne tenni a várost, illetve arra késztetni a lakókat, hogy jobban, aktívabban kihasználják a vízpartot, (pl: Europacitytól északra a főpályaudvarnál van még tér, ott még lehet építkezni a víz mellett). Leginkább Neuköllnnek kéne jobban kihasználnia a vízi lehetőségeit. (Teltowkanal, Neuköllner Schiffahrtskanal, Landwehrkanal, Britzer Verbindungskanal, Hafen Neukölln, Hafen Ost, Hafen West) (<http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/stadtentwicklungsplanung/de/wasser/agen/>)

Az üzemek és a közlekedés a vízen, partokon továbbra is fennmarad, valamint tehermentesíthetik a megfelelő logisztikai intézkedésekkel a városi utakat. Multifunkcionális hasznosítás a cél a folyóparti városfejlesztés tekintetében: a folyópartokon egyaránt lehessen lakni, dolgozni és kikapcsolódni. A tervek megvalósításához azonban a lakóknak is részt kell venniük a transzformációkban. (<http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/stadtentwicklungsplanung/de/wasserlagen/leitbild.shtml>)

Természetesen a vízparti városfejlesztés mellett ne felejtjük el magával a vízzel való fejlesztéseket sem. Fontos a víztározók kiépítése is a klímaváltozás miatt, meg még sok más dolgot el kell végezni, példát venni más városokról, hogy Berlin fenntartható módon tudjon alkalmazkodni. Az megint más kérdés, hogy a vízi infrastruktúrát hogyan hasznosíthatja megfelelően a város, erre majd a dolgozatom során kitérek.

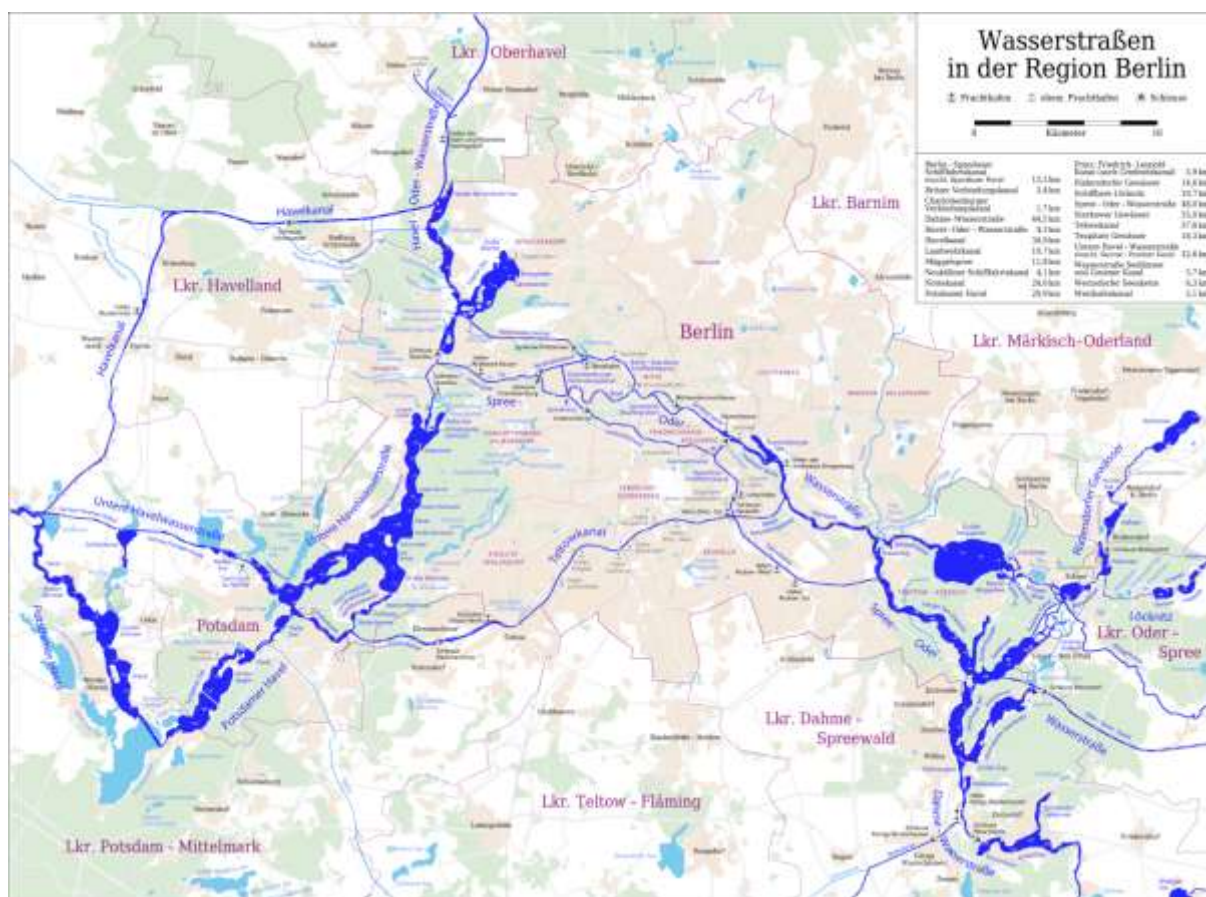
Nagy kihívást jelent ezen kívül a vízparti városfejlesztőknek a pénz kérdése is a döntések meghozatalában. A vízparti lakások ellenállnak a válság óta tartó áresésnek, és minél közelebb fekszenek a parthoz, annál magasabb az értékük, és ennek az ingatlanpiacon a befektetők is tudatában vannak, de fontos lenne olyan lakásokat is építeni vízparton, melyeket alacsonyabb áron a szociálisan hátrányosabb helyzetben lévők is megengedhetnek maguknak. Fontos, hogy a várostervezésnél senkit se zárjunk ki – mondták a városvezetésnél dolgozók és egy kerület polgármestere, akikkel interjúkat készítettem.

4. BERLIN, MINT A VIZEK VÁROSA

A dolgozat eme fejezetében szeretném bemutatni, hogyan használja ki Berlin a gazdag vízfelszínének a lehetőségeit. A dolgozatom terjedelmének korlátai miatt, sajnos arra nincs lehetőség, hogy erre részletesen kitérjek.

Berlin a legzöldebb és a legvízgazdagabb nagyváros a kontinensen: közel 7%-a a város területének víz. (folyók, tavak, csatornák szelik keresztül a várost kb. 195 kilométeren: 51,7 km²) Az alábbi ábra jól szemlélteti Berlin vízi területeit:

2. ábra: Berlin és környékének a víziút hálózata

Forrás: Maximillian Dörbecker 2012

25 kisebb-nagyobb természetes tó és széles folyók, mint a Spree, Havel, Dahme, vagy a kisebbek: Panke, Wuhle, Bäke fedik le a vízszertők igényeit. Akik nem merészkednek a vízfelszínre a parton találnak maguknak elfoglaltságot: kávézók, éttermek, strandbárok formájában. A legismertebb tavakhoz soroljuk: Großer Wannsee, Großer Müggelsee, Tegeler See. Ezek mind össze vannak kötve a belvárossal és a vízben gazdag környékkel, így akár a Balti vagy Északi tengerig vagy a Földközi tengerig is elhajózhatunk a sok folyón, csatornán, tórendszeren át. Nem csoda, hogy a sok szabadidős lehetőség mellett itt már ősidők óta egész évben 3 tucat útvonalon kb. 100 kirándulós hajó és körutazós gőzhajó üzemel. Van itt mindenféle hajó, amelyek 1 órás utaktól egész napos túrákig kínálnak programajánlatokat: charterjáratok, esti kivilágított gőzhajók, csoportos hajókirándulások saját választható útvonalon, történelmi városkörutazások, tematikus rendezvényhajók, (olasz, múzeum, irodalmi estek, stb.) éjszakai grillpartik a hajókon, kalózhajózások, illetve vannak hostel/hotelhajók is, gasztronómia hajók, stb.

Természetesen olyan tavakat is találunk, ahol nincsen ilyen nagy hajóforgalom: Grunewald tólánca, Schlachtensee, nudisták által kedvelt Krumme Lanke, szarvasok és őzek által kedvelt Riemeisterfenn, Hundekehlesee, Waldsee, illetve a villákkal körülvett Diana-Königs-Hertha-Hubertussee, Halensee, valamint a Grunewaldsee Berlin legrégebbi vadászkastélyával, ennél a tónál még egy speciális kutyáknak kialakított strandra is bukkanhatunk. Ott van még a Teufelsee háttérben Berlin legnagyobb kiemelkedésével a Teufelsberggel. A tó északi partja természetvédelmi terület, az itteni volt vízierőművet egy környezetvédelmi ökoközponttá alakították át. Amúgy is egy sokféle flora és fauna világgal rendelkezik Berlin, és rengeteg állatfaj él a városban, még vízbivalyok is. Kreuzbergben még egy vízeséssel is találkozhatunk (24m). És még oldalakon át lehetne sorolni a városi vizeket, nem beszélve a számtalan csatorna, medence és tavakról. A dolgozatomban próbáltam kiemelni néhány fontosabbat, nehéz összefoglalni a vizeket, szigeteket és ezekhez kapcsolódó szolgáltatásokat, létesítményeket, objektumokat, ezért a mellékletben felsorolásszerűen olvashatunk több példáról. (RADASEWSKY, DA SILVA, SCHLEMMER 2012)

Azonban visszatekintve az időben, amikor 1200 körül kereskedők szelték át ezt a - Közép Európa víz és erdőben leggazdagabb – vidéket, senki sem képzelte volna el, hogy majd pont ezen a mocsaras területen fog később felépülni Európa egyik nyüzsgő nagyvárosa.

Berlin elnevezése is ehhez vezethető vissza: bre-ősi német szó, nedveset jelent, mocsaras vidéket, de ennél szebb legendák is keringenek a néveredetről. Berlin jelképe a medve. (erdő és víz). A berliniek azt mondogatják, hogy „Berlin ist aus dem Kahn errichtet worden”. Lefordítva ezt a szállóigét, a németek szerint Berlint a csónakból építették fel.

A belvárosban körülbelül 195 km hajózható vízi út van, és kb. 2100 híd köti össze a partokat, több mint Velencében. A leghosszabb folyószakasz Berlinben a Spree-é: 48 km. Berlin környékén is sok vizet találunk, a 7 tavat kirándulójákkal akár körút formájában is megtekinthetjük. Berlin Európa legnagyobb összefüggő vízi útszisztemének kellős közepén fekszik. Ezek nélkül (csatornázott, infrastruktúra) aligha tudott volna egy nagy iparvárossá alakulni, legalábbis a kereskedelem itt zajlott hajókon a 18-19. században is.

Az 5 legismertebb berlini sziget: Museumsinsel (világörökség), Pfaueninsel (romantikus, autómentes kirándulóhely), Schwanenwerder (prominens személyek lakóhelye, vízen nem látogatható) Scharfenberg (benntlakásos iskolával), Insel Berlin (kulturális találkozópon, piknik, autómentes)

A sziget szó átvitt értelemben is jellemző Berlinre: elég csak a falra asszociálnunk, kelet és nyugat Berlin elszigeteltek voltak. A középkori duplavárosnak (Berlin és Cölln) a

magja a Spreeinsel, mely két szigetből tevődik össze: Museumsinsel & Fischerinsel. A szigetek lehetnek privátok vagy természetvédelmi területek, ezek közül a jelentősebbek a Havel, Spree, Tegeler See, Dahme, Seddin See felszínén találhatók, de vannak még mesterséges szárazföldek, félszigetek, hosszan benyúlók is. Kreuzberg, Treptow, Köpenick tipikus vízi városrész. Fennmaradtak a vízbe épülő létesítmények is: Spandau-Citadella, Köpenickben a vízikastély.

A Tegeler tavon az egyes szigeteket csak vízi biciklivel lehet elérni. A Scharfenberger szigetre pedig csak az ottani diákok, tanárok használhatják a kompot. Vannak más érdekes szigetek is: Lindewerder, amely egy rakétastartoló hely volt, vagy Schleudern a Greenwichsétánnyal, ahonnan régebben a kalóztámadásokat nézték, ma pedig innen indulnak a kirándulóhajók, illetve néha itt kötnek ki a nagy luxushajók is, melyek Prága, Bécs, Budapest-et is célozzák meg utána, vagy a német tengerpartot.

A Tegeler See igazi víziparadicsom, - mint ahogy az alábbi képen is látható - az itt lévő ingatlanok mindegyike rendelkezik egy kis csónakkikötővel.

1. kép: Tegeler See

A Tegeler kikötőnél van a posztmodern Humboldt könyvtár, ide 1985-ben egy mesterséges szigetet építettek 3 híddal, ahova ingatlanokat terveztek, de máig benőtte a természet és vegetál az egész, még egy holland felhúzható hidat is láthatunk itt. Egy másik szigetidill a Zenther See, amely tilos belépésre, a Grünauer Hafenstadtban pedig intenzív vitorlázás figyelhető meg.

Berlin igazából nem tengeri kikötőváros, de számos olyan jellegű kikötőt látni: Kreuzberger Urbanhafen, (a melléklet 1. számú képén látható) Borsighafen, Historische Hafen, Tempelhofer Hafen. Akár hajóval is elérhetjük Berlin legnagyobb parkját a Tiergartent, amely régi vadászterület volt, majd állatkert, most pedig bárki sétálhat az erdővel, tavakkal, szigetekkel, folyókkal átszőtt területen, és számos állattal találkozhat. Sőt! Berlinből vízi úton akár az Atlanti óceánig is eljuthatunk: Északi, Keleti tenger. Nyári

hétvégéken igazi tumultus szokott kialakulni a vízhálózaton: vitorlások, motorcsónakok, vízisíelő, jetskizők, szörfözők, gumicsónak, kirándulóhajók, kenusok, kajakosok lovagolják meg a hullámokat. (RADASEWSKY, DA SILVA, SCHLEMMER 2012)

Még kisebb Velencére is bukkanhatunk: Rahnsdorf és Hessenwinkel között számos híd, az egyiket itt is Rialto hídnak nevezik: ez Neu-Venedig, egy igazi gyöngyszem.

2. kép Neu-Venedig

Régen számos mocsaras vidéket lecsapoltak, csatornákat építettek, így szigetek alakultak ki, manapság már minden itt lakónak saját csónakgarázsa is van.

Egy másik sziget (Spandau-Havel) az Eiswerder, a régen itt forgatott Edgar Wallace filmekről híres, ma irodahelyiségek, szórakozóhelyek találhatók rajta, erre használják. Egyes területek, utak, el vannak zárva az autósforgalom elől: Havelchaussee, a vaddisznók, szarvasok, őzök miatt, amelyek a Grunewaldi erdőből indulnak a folyó felé inni. A 2. világháború óta Schwabenwerder sziget (Windanna, Tuilerinschloss) egyfajta hírességek lakóhelye. Pl: Goebbelsnek itt még saját bunkere is volt. Egyik legszebb és egyben leghosszabb homokos strand a Wannseenál van – melynek neve megtévesztő, ugyanis nem egy tó, hanem Berlin legnagyobb szigete avantgárd stílusú villákkal, sok kikötővel, part menti vendéglátó egységekkel és magas árfekvésű vízi ingatlanokkal. Berlin legrégebben fennmaradt hídjai a holland stílusú Jungfern híd és Schloss híd.

Az Oberbaum hídnál található a Spree Mediaspree-nek titulált része, melynek újra beépítése újabb és újabb vitákat okoz: Treptowers, Arena, Hoppetosse, Badeschiff⁴ itt fekszik a part mentén, de ezt a területet még a későbbiekben részletesen tárgyalom. A Spreebe nyúló 480 m hosszú stéget le akarták bontani, de túl drága lenne, ez is a DDR vámhatárra emlékeztet. Ennek a hasznosítására pár hónapja születtek meg a döntések, még pályázatot is kiírtak rá, ehhez is mellékelnék egy képet, hogy jobban el lehessen képzelni:

---

⁴ Badeschiff: a Spree közepén úszó medence, homokos stranddal, open air bárral, télen pedig átépítik egy UFO szerű szaunavilágá, panoráma kilátással

3. kép: Badeschiff, Zollsteg, Mediaspree

Kreuzberg, Friedrichshain, Treptow kerületek határán a Spreeből kiemelkedik 3 ezüstös 30 m magas ember, melyek a kerületek találkozási pontját szimbólizálják. A közelben van a híres East Side Gallery is, amely mentén 2 hostelhajó (Eastern/Western Comfort) és nyáron strandbárok is találhatók. O2 World Aréna is itt szerzett ingatlanterületet.

A Museumsinsel mellett a talán leghíresebb sziget a Pfaueninsel, (pávák szigete) mely szintén világörökségi helyszín, ez a sziget II. Frigyes „szerelmi fészke” is volt egyben, ide komppal vagy akár kisrepülővel is mehetünk. Berlin az egyetlen város Németországban, talán még az Európában is, ahol a vízi repülőgépek a városon belül landolhatnak. Treptower Park egy óriási zöldterület, innen gyalogoshídon át érjük el a következő szigetet, melynek neve azonos a városéval: Insel Berlin, mely először Abteiinsel (kolostor), aztán Insel der Jugend (szabadidős központ, mozi, strand) volt. Köpenick óvárosa is egy sziget tulajdonképpen.

A Müggelsee Berlin legnagyobb tava, sok szigettel táruel élénk. F23-as Müggelsee-Rahnsdorf: az egyik legszebb útvonalú kompjárat, itt láthatjuk a 100 éves hagyományos étterem-hotelt: Neu-Helgolandot a víziteraszaival. Különlegessége a Spree bárka, egy úszó blokkházétterem, amely csengőnyomásra kijön a partra. Spree deltátájvidék is egyedülálló egy fővárosban. Új Spree medence létrehozása is tervben van.

Reinickendorfban egy igazi dűnevilágra bukkanhatunk (Tegeler Forst). Ezek 12 000 évvel ezelőtt kerültek ide, É-ről „fűjták” ide a szelek. Berlinben meg leköttették, nehogy tovább vándoroljon. Kedvelt piknikhely, és legkésőbb a 2. vörösbtor után már tengert is láthatunk. Valamint a Haveldűne, amely 1948-ig létezett, aztán széthordták.

A gleccsornyelv maradványokban, mint a Tegeler See, Müggelsee, Kaulsdorferben még aranszemcséket is kiszűrhetünk.

Létezik egy történelmi kikötő is Berlinben, ahol a történelmi hajók horgonyoznak, tulajdonképpen egy múzeum. A 2. világháborúig Berlinnek volt a legnagyobb belvízi

kikötője Németországban. A történelmi kikötőben végigkövethetjük a több mint 200 éves hajózási hagyományokat. A berlini dóm és a Stadtschloss is egy szigeten terül el a Spreeinselen.

A leghíresebb sziget egyértelműen az évi több millió látogatót vonzó Museumsinsel: Alte Museum (első nyilvános múzeuma volt Poroszországnak), Neue Museum, Alte Nationalgalerie, Friedrich Museum a mai Bodemuseum, Kononnadenhof is csalogató, és végül a Pergamonmuseummal, ami egyben a legvonzóbb épület. A múzeumszigetet sokat bombázták, helyreállították, új elemeket fűztek hozzá, mint az érkező csarnok, most vitáznak az Alte Museum átalakítási tervein.

4. kép Museumsinsel

A portugál Algavepart fosziliáinak megtekintéséhez elég elmenni a volt tempelhofi repülőtér hangárjaihoz. Az összefüggő nagy épületegyüttes kagylómézőkövel van bevonva, innen a színe is. Olyan extrém tervek is léteznek, hogy kiemelik a volt reptér pályáját, tengervízzel feltöltik, hullámképzőgépet installálnak bele, homokstrandokat öntenek ki és így Berlinnek is tengerpartja lenne. Addig is teljesen jól kihasználják Berlin egykori legnagyobb repterét, amikor itt voltam most nyáron a gerillakertészet hódított, valamint az extrém sportok kedvelői használták a kihalt kifutópályákat, és számos család jött ki ide grillezni, eszméletlen hangulata van.

Végigolvasva ezt a néhány oldalt, rögtön felmerülhet bennünk, hogy ezek közül Budapest is számos dolgot hasznosíthatna, vehetne át. Gondoljunk például a különféle tematikus hajóutakra (színházhajó, irodalmi, történelmi estek, partihajók) az úszó medencére, és turizmusirodára, a vízi fesztiválokra (Wannsee in Flammen, Aquarella) és természetesen a strandbárokra, amelyeket külön fejezetben tárgyalok majd.

(RADASEWSKY, DA SILVA, SCHLEMMER 2012)

4.1 A VÁROS VÍZI TURIZMUSKONCEPCIÓJA

Ennél a fejezetnél is példákat próbáltam kiragadni, amelyeket a városvezetés kidolgozott és részben meg is valósított mára, mert a dolgozat terjedelme nem engedte meg a részletes elemzést. Vízi turisták már évek óta ismerik az előző fejezetben kifejtett hatalmas vízrendszert útvonalaival együtt, ami Berlinben van, illetve a régióban és nem ismernek határokat, ezért is fontos az együttműködés Brandenburggal. A vízi turizmus továbbfejlesztésével Berlinben új munkahelyek létesülnek a különféle szolgáltatók körében, hozzájárul a gazdasági növekedéshez és újra pozicionálja a fővárost, mint vízi város.

A tartomány által kidolgozott vízi turizmus terv 2003-as, azóta nem is született újabb, azaz sajnos az itteni adatok már nem olyan reprezentatívak, hiszen azóta eltelt majdnem 10 év, és ha figyelembe vesszük Berlin rohamos növekedési ütemét, biztosak lehetünk benne, hogy azóta rengeteg változás történt ezen a téren is. Azonban arra jó, hogy megnézzük ezek közül a célkitűzések közül melyek valósultak végül meg, és hogyan alakult a vízi turizmus az elmúlt években.

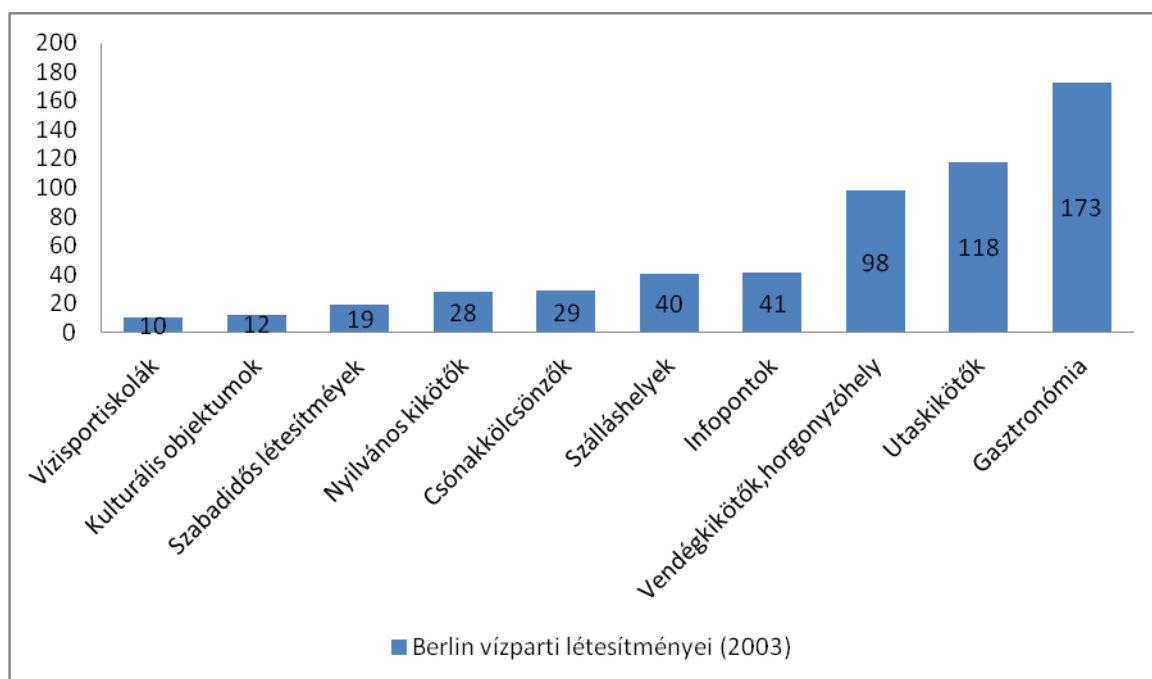
Fő célok: politikai keretfeltételek megteremtése a vízi turizmus továbbfejlesztéséhez, beruházások előirányzása, befektetők szemmel kísérése, a bürokrácia, engedélykérek leegyszerűsítése, további cél összehozni a gazdasági szereplőket, (városvezetést és az építészeket) és munkahelyeket teremteni, biztosítani.

2002-es adatok szerint 568 létesítmény működik a vízpartokon, azonban ez a szám valószínűleg jelentősen nőtt, még akkor is, hogyha Berlinben sok objektum csak ideiglenesen marad fenn.

Ezen adatok szerint akkoriban 173 vendéglátóegység létezett a vízparton, ezen belül a legtöbb étterem, és elhelyezkedés alapján Treptow-Köpenick kerületben találunk rájuk. Ha szálláshelyszektort figyeljük a víz mentén 40 üzem közül választhatunk, ezek főleg szállodák és szintén erre a kerületre koncentráltak. Akkoriban 40 helyszín volt tagja a Gelbe Welle információs rendszernek, ismét Treptow és Köpenick területén van a legtöbb elhelyezve. 118 kikötő személyi hajózásra. 19 szabadidő berendezés: múzeumhajók, vízi repülőgép, wellness, fitness, gyerekberendezések, 12 kulturális berendezés (pl: színházhajó), 29 csónakkölcsönző, 10 vízi sportiskola, 28 nyilvános kikötőhely, 98 vendégkikötőhely. Ezek közül a legtöbb Treptow-Köpenick kerületben található.

Az alábbi diagram jól szemlélteti az előbb felsorolt vízparti létesítményeket abban az időben:

2. diagram: Berlin főbb vízparti létesítményeinek száma 2003-ban

Forrás: saját szerkesztésű diagram a víziturizmus stratégiában foglaltak alapján

A nyilvános sporthajó kikötők (14 db) 24 órára, szolgáltatások nélkül (WSA jelzéssel), ingyenesen használhatók. Ezeknek a kiépítésével Berlin népszerűbbé tette magát a vízi turisták körében, azonban szükség lenne a növekvő keresletre való tekintettel bővíteni. (Pl: belvárosban, Reinickendorf, Treptow, Köpenick). Probléma a szemétszállítással van, illetve a regionális vízi kirándulóút rendszerekkel (Mecklenburg-Vorpommern, Brandenburg, Berlin) való összeköttetéshez további kikötési lehetőségekre lenne szükség. Egyre több sportegyesület ragadja meg a lehetőséget, hogy nyilvánossá teszi a kikötőhelyeit és ezzel a vízi idegenforgalmat fellendítik. Összességében is elmondható, hogy a vízi sportok támogatásával Berlin vízi turizmusa fejlődik. Ezen a téren sikerült előrelépni, mert több ilyen nyilvános horgonyozó hely létesült azóta, viszont 2012-es álláspontok szerint is még van mit bővíteni.

A hajótársaságok kihasználják, hogy Berlin kiinduló vagy célpont a tartományi hajózásonál, viszont az infrastruktúrában van még kivetnivaló. Mivel például a Spree belvárosi részében nincsen megfelelő kikötőhely, illetve egyes hidak túl alacsonyak, egyre többen Berlint kihagyva Potsdam felé viszik a kirándulni vágyókat, és a turisták onnan busszal vagy metróval közelíthetik meg Berlint. Egy luxushajó/cruise hajó kikötővel Berlin ezt a lukratív (jövedelmező) piaci rést is ki tudná használni, de ehhez megfelelő kikötőhelyek, ellátó és kiszolgálóhelyek építése is szükséges. Ez máig tervbe van véve,

azonban az interjúim során is kiderült ennek a megvalósítása több akadályba ütközik, ugyanis mára már túl forgalmasak a belvárosi vízi utak, kevés a kikötési lehetőség, de egy ilyen terminálhoz az alapok megvannak. (Wassertourismuskonzept 2003)

10 évvel ezelőtti statisztikák alapján a személyi hajózásban évente 2 millió vendég vett részt, azonban a jelentősen megnőtt kereslet a befogadóképesség határát feszegeti a belvárosban. (ez azóta csak még zsúfoltabb lett) Túlságosan telítettek a belvárosi kikötőhelyek, újak létesítésénél kikötik már, hogy azt nem csak 1 hajótársaság használhatja, hanem mindenki, mert már nincsen hely. Sok probléma ered ebből: monopolszerű helyzet van a kikötőknél (Stern & Kreis hajótársaság), ráadásul a zajszint, levegő és vízszennyezéssel is problémák akadnak a hajótársaságok tömege miatt. Új kikötőhelyek létesítésénél nem szabad egy társasághoz kötni a kikötési jogot, együttműködés fontos a különböző hivatalok között, és a lakosság megnyugtatása imázs kampánnyal, csatornarendszerek építése, új beruházók keresése.

Csónakkölcsönzés, lakóhajó charterek: 2004-ig csak egyetlen egy sporthajó kikötő van a Marina Lanke az Unterhavelnél, ahol beindulhatna a lakóhajó chartereztetés, de a városhatárokon kívüli hajózásra még senki sem gondolt, ez valószínűleg ahhoz vezethető vissza, hogy Berlinben kell jogosítvány hajóvezetéshez, még a régióban nem. Új potenciált jelenthetnének pedig az olyan utak, amelyek Berlinen keresztül vezetnek charterhajókkal a kulturális fénypontok és kapcsolódási lehetőségek mentén.

A vízparti gasztronómiai létesítmények fejlesztést igényelnek. Sokszor nagyon messze kell hajóznia a berlini vízi turistának, hogy egy olyan kikötőhelyet találjon amihez vendéglátóegység is tartozik. Ezért fontos hogy a szállodák a vízparton kiegészítő gasztronómiai szolgáltatást is kínáljanak, bár nekik nem nagy érdekük a vízpartot kihasználni. Problémát jelent még, hogy kevésbé ismertek a vízparti kirándulóhelyek, és nehéz tájékozódni, ezért kéne a térképeken feltüntetni a víz menti szállodákat, vendéglátó egységeket.

Vízi benzinkutak, feltöltő állomásokból akkoriban 2 létezett, nem volt elegendő az üzemanyag ellátó helyek száma. Ennek az az oka, hogy egyszerűen nem éri meg egy ilyen benzinkút üzemeltetése, a bonyolult engedélyezési folyamat miatt, ezt kéne leegyszerűsíteni és új vízi kutakat létesíteni, és a veszélyes hulladék elszállítására jobb megoldást találni.

Berlin, amint már láttuk vizekkel átszőtt város: Hajózható folyói 88,6 km-t tesznek ki: Spree, Havel, Dahme. 8 mesterséges csatornái 67 km hosszúak, melyek további folyókra

és tavakra osztják a városképet: 2265 hektár. Összesen 190 km-nyi hajózható tartományi vízi út és 5 km-nyi hajózható országos vízi út kapcsolódik ide.

Berlini belvizek: Havel-Oder-Wasserstraße, Untere Havel. Wasserstraße, Spree-Oder-Wasserstraße, Berlin-Spandauer Schifffahrtskanal, Westhafenkanal, Charlottenburger Verbindungskanal, Spreekanal, Landwehrkanal, Neuköllner Schifffahrtskanal, Britzer Verbindungskanal, Teltowkanal, Müggelspree, Dahme-Wasserstraße. Az teljes hajózható vízi út fel van térképezve GIS rendszerben. (Geoinformációs rendszer)

A vízállást különböző szintű (1,6-2 m) zsilipekkel szabályozzák. Berlinnek turisztikai szempontból 6 zsilipe van: Mühlendamm, Plötzensee, Charlottenburg, Spandau, Oberschleuse und Unterschleuse Landwehrkanal. Ezeknek a használatához éves, havi vagy heti matricát kell venniük a hajótulajdonosoknak, ez az állam, a vízi és hajózási hivatalok és a vízi sport egyesületek hatáskörébe tartozik.

A vízi turisták nem tudták hol lehet kikötni Berlinben, ezért hozták létre a Gelbe Welle információs és tájékoztatási rendszert, hogy jól lássák a vízen érkező turisták hol szabad kikötniük és hol találnak mindenféle szolgáltatást, vendéglátást, már több mint 40 van belőlük Berlinben, ez a kezdeményezés Köpenick-Treptowból indult ki, de a közlekedési minisztérium már bevezettette mára több tartományban is.

Az engedélykérelmezés menete nagyon hosszú és bonyolult. Például a köpenicki vízi sportcentrum létrehozása 8 évbe tellett, legalább 11 hivatalnál kellett engedélyeket kérni, ráadásul, akik nem itteniek ki sem tudnak igazodni az engedélyrengetegben.

Berlinben minden gépesített és vitorlázó hajónak jogosítvánnyal kell rendelkeznie, a belvárosba pedig tilos bemenniük, csak speciális engedéllyel a vitorlások pedig teljesen ki vannak zárva a csatornákról. Vannak sebességhatárolások is területtől függően, de maximum 25 km/h. A stégeket is engedélyezni kell a BWG⁵ alapján, és a hasznosításuktól függ, hogy csak a kerülettől vagy a főváros vezetésétől kell beszerezni az engedélyeket. Azaz kerületi, és városvezetési szinten vannak a vízi turizmussal kapcsolatban engedélyezések és még a szövetségi állam (Bund) is beleszólhat, mert Berlin nem rendelkezhet szabadon, vizei a tartományhoz tartoznak.

Az ökológiai helyzetet elemezve a berlini vizek minősége átlagostól jónak mondhatóak, néha előfordul a kék algásodás, de egyébként nem rossz a vízminőség. Vannak jó fürdőlehetőségek is, nyilvános strandok több vízparton, melyeket nyáron rendszeresen ellenőriznek. Igaz nagy vita folyik a motorcsónakok szennyezettségéről, de a legtöbb már

---

⁵ BWG: Berliner Wassergesetz – berlini vízi rendelet

diesellel működik és kevés a kibocsátásuk. Problémákkal a tankolóállomásoknál találkozunk, ahol üzemanyag juthat a vízbe, vagy sokszor túllépi a sebességkorlátozást, ami nagy hullámokat gerjeszt és hangos is egyben, valamint a szemétszállítás is nagy baj ökológiai szempontból. A folyópartokat is jobban kéne védeni, de ezt nehéz szabályozni, felügyelni. Mindent összevetve a vízi turizmus csak minimális hatással van az ökológiai környezetre, mivel a legtöbben felelősségteljesek és vigyáznak a természetre.

Ha SWOT analízist végzünk a vízi turizmus, illetve az ehhez kapcsolódó vízparti városfejlesztéssel, akkor az alábbiakat mondhatjuk el:

Erősségek: Berlin vízi város, látogatókat vonzó város, nemzetközi művésztelep, kulturális központ, magas értékű szabadidő és élményértékkel rendelkezik, vízi utjai központilag fekszenek, vízi sport és egyesületek jelentősége, sokféle hajózási lehetőség, nyilvános kikötőhelyek, Gelbe Welle, vonzó, hogy Berlint víz felől is át lehet élni, jó infrastruktúra, szállodaipar és vendéglátó egységek a vízpartokon, vonzó kettőség a városi vizek és természetközeli vizek is.

Gyengeségek: nehéz, időigényes engedélyezés, jogi akadályok, hiányzó kapcsolatfelvétel a befektetőkkel, kevés vízi benzinkút, ellátó és kiszolgálóhely, veszteségek a kikötők száma és nagysága miatt, kevés szálláshely, vendéglátó egységek, hiányosságok a folyami hajózás, charterjáratok terén, parcellákra koncentráló vízi területek, konfliktusok a sporthajók és menetrendszerinti hajók között, nem elég marketingtevékenység a vízi desztináció kihangsúlyozásában, nem kommunikálják Berlint, mint a vízi turizmus központja, ezért kevésbé ismert is a vízi turisták körében.

A lehetőségekről úgy gondoltam, hogy az eddigi példák felsorolása után nem szükséges kitérnem újra, valamint a továbbiakban még egyes területeket részletezni fogok. Röviden a lehetőségek tárháza kimeríthetetlen.

A veszélyek meg tulajdonképpen az ökológiai hatások, illetve a tömegturizmus elterjedése amire szintén már kitértem. (*Wassertourismuskonzept 2003*)

Azt a következtetést vonhatjuk le, hogy összességében pozitív a képünk Berlin vízi turizmusáról, és megfelelő keretfeltételekkel és erőfeszítésekkel fejleszthető ez a terület.

Fejlődési perspektívák: Várhatóan beépül majd a vízi turizmusterv Berlin turizmuspolitikájába és együttműködik a szomszédos Brandenburggal, hogy tovább fejlődjön ez az ág. (ez még ma sem történt meg sajnos) Ehhez beruházókat kell találni, ami nehéz a városvezetés több lépcsős rendszeréből eredendően, komplex engedélykérelmekre van szükség, sokszor nem is tudják kitől kell engedély kérni és kikhez lehet fordulni, nincs elég kompetens személy. Legtöbb esetben az

interjúalanyaimhoz kell fordulni a Szenátus Városfejlesztési, illetve Gazdasági Igazgatási Osztályhoz. Majd kerületenként is beszélni kell az adott döntéshozókkal.

Aktuális turisztikai projektek a vízi turizmusban határozottan a privát befektetőktől függenek, és ez által a fejlődéshez is magánberuházásokra van szükség.

Érdeemes megnézni, hogy az itt egy évtizeddel ezelőtt eltervezett projektek közül melyek valósultak meg, mi lett velük. Ezek közül csak néhányat emelnék ki, az összes projektet a mellékletben foglaltam össze.

Spreesétány Köpenickben: kivilágított, padokkal és kikötővel felszerelt úszó mólóval, gasztronómiai sarokkal, történelmi hajóknak fenntartott helyekkel, napenergiával működő hajóállomás megvalósult.

Több nyilvános kikötő és a hozzá tartozó ellátási szektor kiépítése. Berlin visszamaradt ebből a szempontból a fejlődésben, és sok üzem nem is akar nyitni a víz felé. Új kikötők kellenének: Tegeler Hafen, Regierungsviertel, Historischer Hafen (nagyobb hajók nem férnek el), és több Treptow-Köpenickben, és ezeken a helyeken a szemétszállítás megoldása. Jelenleg ezek a tervek részben elkészültek, de még folyamatban vannak.

Westhafen (Behala) folyami hajókikötő terminál: Eddig raktárként és ipari hajókikötőként működő Westhafent szeretnék átalakítani a kellemesebb folyami hajózások kikötőjévé, tömegközlekedés szempontjából is jó helyszín. Eddigi helyszínek folyami hajóknak: Spandauer Schifffahrtssufer, Greenwichpromenade és kikötő Tegelben, Iburger Ufer. Ebből profitálhatna Berlin, mert eddig kikerülték a fővárost a nagy hajók Potsdam felé, mert nem voltak megfelelő kikötők. Ezt is sikerült megvalósítani.

Reinickendorfban újabb nyilvános sportcsónak kikötők kiépítése a Gelbe Welle-vel, belvízi hajóknak, chartereknek is bővíteni a kikötési lehetőségeket, egy napenergiával működő csónakállomást is létrehozni, éttermek, szállodák építése a vízparton, a vízi kutak felszereltségének javítása, lakóhajóknak helyek, kemping a vízi kirándulóknak. Megvalósult illetve folyamatban vannak, sőt még egy úszó idegenforgalmi iroda is létesült.

Berlini vízitaxi: a rotterdami vízitaxi rendszer alapján kívánják megvalósítani, ehhez azonban belvárosi kikötőhelyek kellenek, amelyek már más vállalkozások által sokszor foglaltak. Magát az ötletet sokan támogatják, azonban, hogy ez mennyire megvalósítható az már más kérdés. Cél lenne a meglévő kikötőket közösen használni, információkkal, gasztronómiával. A probléma hogy kevés a szabad kikötő. A kutatásaim során megtudtam, hogy ez a projekt szinte szó szerint vízbe fulladt, mert annyira forgalmas már a belváros a

vízi utakon, hogy egy alacsony kisebb vízi taxival veszélyes lenne közlekedni a nagy hullámok miatt is. Ezt a városvezetés elvetette egy prototípussal való utazás után.

Humboldthafen: Berlini főpályaudvar mellett fekszik ez a kikötő. Tervek vannak a kikötő újjáélesztéséhez: egységes hasznosítás különböző hajóknak: sétahajók, körutazások, múzeumi hajók, sportcsónakoknak. Így a fő vasútállomással együtt egy fő hajókikötő is létesülne, ami nagyon jelentős lenne, majd később erre épülnének modern irodaházak, szállodák, boltok, vendéglátóegységek. A kormányzói negyed közelsége még vonzóbbá teszi az egész óriásprojektet, új mágnesként fogja vonzani a helyieket és a turistákat. Probléma a történelmi hajókikötő áttelepítése. 2012-re haladtak ezzel a projekttel, és a jövőben ez marad a legnagyobb városfejlesztési projekt a folyópartok mentén.

A vízpart szabadidő orientált hasznosítására is vannak ötletek bőven: étteremhajók, úszó kikötőirodák, egészségügyi pontonok, úszó apartmenek, magas színvonalú lakóparkok a vízparton saját hajóval a ház előtt.

Gelbe Welle információs hálózatot tovább ki kell építeni, hogy egész Berlint lefedje.

Továbbá a víziturisztikai irányrendszert kell követni.

Több vízi benzinkutat kell építeni, mert problémás az üzemanyag ellátás.

A visitBerlin, mint a város fő marketingszervezete főként a kultúrát és a konferenciaközpontot emeli ki a marketingstratégiában, de mivel a vízi turizmus fejlődésnek indult, érdemes ezt a szektort is jobban kiemelni a marketingstratégiákban, nagyobb hangsúlyt fektetni a folyópartok által kínált idegenforgalmi szolgáltatásokra.

A vízi turizmus fenntartható fejlődéséhez optimális politikai és gazdasági keretfeltételeket kell teremteni Berlinben: Információáramlás a politikai képviselők és az igazgatási szervek között, nyitás a víz felé, több tartományt átölelő területek (Brandenburg-Berlin) továbbfejlesztése vízpart orientált befektetések, beruházások támogatása, munkahelyek teremtése, együttműködés. Valamint egyszerűbb, gyorsabb engedélyezés, befektetők célirányos megszólítása, szemmel kísérni a fejleményeket, tanácsokat adni, természetvédelemre figyelemmel lenni, további vízi benzinkutak és ökológiai arculatok létrehozása, az (sport)egyesületek bevonása a vízi turizmusba, turisztikai infrastruktúra fejlesztése, és mindezt célcsoportok szerint. (*Wassertourismuskonzept* 2003)

5. A FOLYÓPARTI VÁROSFEJLESZTÉSEK NÉHÁNY PÉLDÁJA

Szívem szerint az összes megvalósult és még tervben lévő folyópartok nyújtotta idegenforgalmi városfejlesztési lehetőségekről számolnék be, oldalakon keresztül tudnék írni a különböző vízparti objektumokról, de a dolgozat terjedelme határokat szab, ezért néhány példán próbálom szemléltetni ezt az érdekes témát, amely Budapestet is érinti. A mélyinterjúim célzottan az egyik ilyen fő területre irányultak, mégpedig a Friedrichshain-Kreuzberg kerület Spree parti szakaszára, amit sokan csak az itteni projekt nevéből adódóan Mediaspree-nek hívnak. Ez a térség igazi „kincsesbánya” a várostervezőknek a címem szempontjából, mert nagyon jól prezentálja a folyóparti városfejlesztés nehézségeit, lehetőségeit. Mielőtt azonban egy konkrét területről beszélnék, egy olyan egyedi (alapvetően) vendéglátói egységet emelnék ki, amely szinte minden vízparton megállja a helyét, ez pedig nem más, mint a híres berlini strandbárok.

5.1. STRANDBÁROK

Véleményem szerint a folyópartok idegenforgalmi kihasználására az egyik legjobb és legegyszerűbb példa a strandbárok létrehozása, ezek olyan trendhullámot indítottak el pár éve, mint Budapesten a romkocsmák. Mindkét város esetében ezeknek a vendéglátói egységeknek a megjelenése városfejlesztési szempontból is pozitív képet formált, ezekkel új színfolt jelent meg a város életében. Mivel olyan területre települnek, ami üresen állt, és senki sem vette hasznát, igazából csak jó hatással bírnak: hasznosítják a területet, odavonzzák az embereket a vízpartokhoz, illetve vendéglátói egységként és kulturális fórumként működnek.

Berlin strandbárjai tipikus vízpart menti vendéglátóegységek, melyeknek széles a programkínálata, (kerti mozi, röplabdabajnokságok, silent disco, táncestek, koncertek, stb.) és általában a meleg hónapokban vannak nyitva. Legtöbb esetben nyitott bárok, melyek mediterrán hangulatot árasztanak, nyugágyakkal, homokkal felszórt, pálmafákkal övezett, vagy nagy füves területtel és bőséges koktélkínálattal.

A strandbárok újabb típusú kisvállalkozások, egyedi képet alkotnak a vizek mentén, és örömmre szolgál, hogy már Budapesten is megjelent az első ilyen típusú vendéglátó egység a Fellini Római Kultúrbisztró a Duna parton.

Hagyomány a berlinieknél, hogy szép időben a folyópartokhoz megy mindenki, ezért gazdaságilag is érdekesek a part menti bárok. Burkhard Kieker a visitBerlin igazgatója szerint ezeknek köszönhetően lett egész éves úti cél a város. A strandbárok még az új

beépítések ellenére is sokáig fennmaradnak a partokon, mert még számos olyan terület van, amit még nem hasznosítottak a parton. (vagy pincehelyiségek, ahol romkocsmák jöhetnek létre, vagy elhagyatott gyártelepeken szórakozóhelyek). A strandbárok arra tökéletesek, hogy egy üresen álló, parlagon lévő folyóparti területet birtokba vegyenek pár évre ameddig a város nem talál megfelelő hasznosítást, aztán továbbállnak. Berlin ilyen szempontból is nagyon szabad, trendi, és sokszor jönnek létre ilyen spontán ideiglenes projektek, állandóan változtatva, felélénkítve a város hangulatát. Ezek a kis vízparti – és közben már a város más pontjain, például tetőteraszokon megjelenő – bárok még pezsgőbbé, javítják a városképet, igazi kuriózumok a vizek mentén.

A mellékletben felsoroltam a legtöbb strandbárt, itt a dolgozatomban csak néhányat fogok említeni: Kezdeném a Gestrandet an der Jannowitzbrücke (lásd 5. kép a mellékletben) illetve a Gestrandet am Müggelsee strandbárokkal, melyeknek a tulajdonosával készítettem interjút. Az előbbi a Spree folyóparton rendezkedett be egy lépcsős teraszon, sörkerttel, míg a másik egy tónál található faterasszal, és egy régi kiránduló gőzhajóval. Ők a silent eventekre specializálódtak, (csendes rendezvények) és egy nyugalmi pólsként tekintenek magukra, a kikötő terület tulajdonosa a Stern und Kreis hajótársaság, mellyel együttműködnek, kiszolgálják az érkező turistákat, és egyéb szórakozási lehetőségeket is kínálnak. Beach at the Box két strandbár több mint 10 000 m²-nyi finomhomokkal felszórt Spree parton, szalmaernyőkkel, pálmákkal, nyugágyakkal, egy önkiszolgáló étteremmel, és egy napozóterasszal. A Capital Beach (lásd 6. kép a mellékletben) a Spree sétány mentén egy nyugágyakkal, strandkosarakkal (lásd 8. kép a mellékletben) ellátott füves partszakaszon található a kormánynegyedtől nem messze. Körülbelül 800 főt tud befogadni, programkínálata közé tartoznak az élő koncertek és dj-k és a szabadtéri táncestek. Ku'damm Beach a Halenseenél Grunewaldban, 3 vízen úszó pontonból áll, rajtuk fehér lounge bútorok, (ez az árkategóriát is sugallja már) ágyak, elegáns étterem, régen sokáig szabadstrandként is funkcionált, míg a vízminőség ezt nem engedte már, viszont 2011 óta ismét kiszűrtek és már lehet újra fürödni. A következő strandbár meglepően romantikus környezetben létesült, egy volt ipari terület szélén: Licht und Luft Bar. A spandaui citadellára látunk rá színészi székekben, vagy hintákon, vagy ágyakon fekvő, családbarát hely, élő koncertek szoktak itt lenni. A homokkal felszórt Metaxa Bay 12 000 m²-en 2500 fő befogadására képes. Sárga ülőalkalmatosságok, és elegáns luxusbútorokkal, 2 VIP terasszal rendelkező bárral, táncterrel, BBQ állomásokkal, kültéri zuhanyzókkal, színes parti programmal csalogatja a vendégeket. A múzeumszigettel szemben is van egy ilyen létesítmény, a Strandbar Mitte (lásd 11. kép a

mellékletben) mediterrán növényekkel, grillezési lehetőséggel, tánctanításokkal és ide tartozik még egy kis udvarszínház is. (RADASEWSKY, DA SILVA, SCHLEMMER 118.o. 2012) A Lichtpark 2 évig fog működni fényeffektusokkal és szobrokkal, régi fotelekkel, hétvégéken pedig partikkal csábítja a vendégeket. Új konkurenciával bővül strandbárok sora a főpályaudvarnál, ugyanis itt fog megnyitni a Berlin Beach Club, amely 3500 férőhellyel a város legnagyobb strandbárja lesz bajor sörkerttel, játszótérrel és röplabdapályával.(<http://www.tagesspiegel.de/berlin/strandbars-auf-zu-berlins-ufern>) Amint látjuk a folyóparti oázisok az épületek rengetegjében továbbra is fellelhetők, Mediaspree és újabb beépítések ellenére is – amely arra irányult, hogy az ideiglenes hasznosítású területeket felvásárolták a nagy befektetők és a multinacionális cégek települtek a partra - azonban nehéz sorsuk van, mert a legtöbbször minden évben keményen kell harcolnia a terület megtartásáért. De abban biztos vagyok, hogy a trend az folytatódik, sőt, meghódítja más városokat is, mint a mi fővárosunkat.

5.2 MEDIASPREE TERÜLETE

A Spree térsége Friedrichshain-Kreuzbergben városfejlesztési szempontból egy kiemelkedő terület a központi fekvése, folyópartok, és a vasútvonalak miatt, melyek összekötik a belvárossal. (ld 2. kép a mellékletben) A terveket az Arena beruházói jelentősen befolyásolták.

Különleges adottságokkal rendelkezik ez a terület: a történelmi városközpont közelsége, a két városrészt a széles folyó a fal leomlása után összekapcsolja, nem elválasztja, az itteni East Side Gallery turistamágnes, a Treptower ikerirodaházak a modern Berlint jelképezik, körülveve számos médiatársasággal, és a volt raktárak és üzemterületek találkozása még egyedibbé teszi a területet. Egyes tervek, mint az O2 World Arena már megvalósultak, valamint a Media Spree projekt több ingatlana is áll. Ahhoz, hogy ezt a vízparti szakaszt a történelmi raktárépületeivel és modern lakóparkjaival együtt megfelelő fényben világítsák meg, szükséges olyan nyilvános tereket, part menti utakat és új hidakat létrehozni, melyekkel a városlakók hozzáférhetősége a folyóhoz javul. Hogy mit is lehet kezdeni egy lepusztult területtel azt jól mutatják az itt felépült – részben az előbbi fejezet(ek)ben említett – objektumok. A közép és hosszú távú tervek előirányzásához, rövidtávon is szabályozottan kell hasznosítani ezen elhagyatott területeket. Berlinben is megfigyelhető a re-urbanizáció a paragon fekvő vízparti területek iránt. (lásd: strandbárok) Víz mellett lakni hasonlóan fog kinézni Berlinben, mint London, Párizs és Amszterdamban.

(http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/stadtplanerische_konzepte/leitbild_spreeraum/)

Ez a terület, ami a Meda Spree projekthez tartozik számos lehetőséggel rendelkezik a folyóparton, tulajdonképpen jó ötlet ennek a területnek a továbbfejlesztése, mert ez adja a város tipikus berlini kulturális hangulatát: itt mindenfélét találunk, egy turisztikai városmix: történelmi helyek (East Side Gallery, azaz a fal legnagyobb fennmaradt része, Oberbaumbrücke, Zollsteg), szórakozási lehetőségek (O2 World, Arena, strandbárok, szórakozóhelyek) egyedi dolgok (designboltok, Badeschiff, hostelhajó, szobrok a vízen), ingatlanok (Universal Music, MTV, Viva székház, TV és rádiószékházak, N-how Hotel, irodaházak és lakóparkok). A felsorolt objektumokat a 6. számú melléklet térképen elhelyezi. Ez a folyószakasz Berlin kapuja is egyben, például idáig engedélyezett a motoros hajóforgalom, befelé már a belváros van. Ennek a térségnek az újra beépítését már több mint 10 éve tervezik. Ennek a területnek a szakemberével, Takis Sgourossal és a kerület polgármesterével Dr. Franz Schulzzal egy személyes interjú során kérdeztem ennek a fontos városfejlesztési térségnek a kimeneteléről. Valamint A LURI Watersystems cég tulajdonosa is elmondta nekem a terveit a Spree ezen részére, az ő fő célja az lenne, hogy a folyók vízminőségének javításával és például napenergiával működő hajó töltőállomások működtetésével el lehetne érni, hogy a Spreeben újra fürödhetnek az emberek. (7. számú melléklet egy napenergiás kikötőhelyet ábrázol)

A polgármester inkább szabaddá szeretné tenni a partszakaszt és zöldterületeket létesíteni, és minél kevesebb szórakozóhelyet, bárokat, a nyugodt lakásokat, egyéb épületeket szeretne. Többen támogatják azt a tervet, hogy egy lakópark épüljön fel kulturális kínálatokkal körülvéve, egy szállodát és egy szórakozóhelyet megtartva - de a legfontosabb, hogy a folyópart nyilvánosan hozzáférhető maradjon, lehessen grillezni, kerti munkát végezni vagy játszani a parton.

Takis Sgouros - a felelős városfejlesztési szakember - elmondása szerint a Mediaspree projekt főbb célkitűzései a következők: szabaddá tenni a térséget a meghatározó potenciálok fejlesztéséhez, a folyó medrét mint közösségi teret hasznosítani, a itt élő multikulturális lakosság jobban kihasználja a folyópartot , új zöld területek létrehozása, a vasútvonal menti területek fejlesztése, a városi kötelék erősítése, valamint továbbvinni a már eltervezett és meglévő fejlesztéseket. Problémát az okoz, hogy a legtöbb ingatlan a folyó mentén magánkézben van.

Sokan a Media Spree ellen vannak, hiszen lakásokkal és irodákkal teleépíteni a partot, ellentmondásos a hely lehetőségeivel. Már a helyi lakosság is beszállt a vitába: Mediaspree versenken címmel, (ld 7. kép a mellékletben) azaz elsüllyeszteni a Mediaspree-t és például mindenféle úszó hajóféle alkalmatossággal foglalták el egy nap a Spree ezen területét, tiltakozásul.

Fontos megfelelő döntéseket hozni - a tervváltoztatás egy hosszú, bonyolult és drága folyamat, de még többbe kerül a városnak, ha elrontják a terület igazi képét. Az itteni emberek anyagilag nem igazán engedhetik meg, hogy magas árú luxuslakásokat vegyenek az ingatlanpiac által kedvelt folyóparton. Szerencsére a városfejlesztési szenátus vezetői is úgy gondolják, hogy a társadalmi kötelekeket kell erősíteni ezen a területen, akkor is, hogyha elesnek a magas minőségű ingatlanok eladási árából befolyt bevételtől. A várostervezőknek nyitottá kell tenniük a folyó menti tereket és hagyni kulturális fejlődésüket, viszont a mostani tervek pont ennek az ellenkezőjét csinálják.

6. PRIMER KUTATÁSAIM VIZSGÁLATA

A dolgozatom lényeges részét képezik a primer és szekunder kutatásaim. Idén nyáron kiutaztam Berlinbe, hogy felkeressek a témámhoz értő szakembereket és részletesebb, értékes információkhoz jussak az illetők segítségével. Primer kutatásaim a mélyinterjúk, - amelyek a legjobb módszert képezték arra, hogy a témaköröm részleteibe is betekintést nyerhessek - ezekkel kívántam jobban megközelíteni a dolgozatom címében foglaltakat. Úgy gondoltam, több oldalról, szemszögből kell megvizsgálnom ezt a témát, hogy jobban megértsem a vízpartok nyújtotta idegenforgalmi hasznosítások lehetőségeit és a városfejlesztéssel kapcsolatos terveket. Sikerült 7 mélyinterjút készítenem az ottani tartózkodásom alatt. A személyes találkozásaim során megkérdeztem a berlini szenátus vízi turizmussal és városfejlesztéssel foglalkozó szakembereit, megszólítottam az egyik kerület polgármesterét is, valamint az idegenforgalmi vállalkozói szféra egyes képviselőivel - a legnagyobb berlini hajótársaság igazgatójával, egy vízrendszerek tisztításával és kiépítésével foglalkozó privát cég igazgatójával és egy strandbár tulajdonosával - is készítettem interjút. A helyszínen további forrásanyagokat gyűjtöttem a munkámhoz, beszélgettem erről a témáról a városlakókkal, berlini ismerőseimmel. A kutatásaim során a városvezetés, a vállalkozói szféra és a lakosság véleménye ebben a témában sok mindent feltárt és rávilágított a nehézségekre is.

Az interjúkat 2012 június-július között készítettem, az alábbi személyekkel:

- Christine Rittsche, Karl Hochholzner – Szenátus Gazdasági, Technológiai és Kutatási Igazgatási Osztály vízi turizmus, illetve turizmusgazdálkodás részleg vezetői
- Jörgen Rutke – Szenátus Városfejlesztési és Környezeti Igazgatási Osztály mélyépítés részleg vízi projektek vezetője
- Takis Sgouros – Szenátus Városfejlesztési és Környezeti Igazgatási Osztály városépítés és projektek részleg vezetője, speciális területe a Mediaspree
- Franz Schulz – Friedrichshain - Kreuzberg kerület polgármestere
- Ralf Steeg – LURI Watersystems GmbH igazgatója, SPREE 2011 projekt vezetője
- Tobias Apelt – Gestrandet an der Jannowitzbrücke, Gestrandet am Müggelsee strandbárok tulajdonosa
- Jürgen Loch – Stern und Kreis Schifffahrt GmbH vezérigazgatója

A primer kutatásaim során rengeteg információt tudtam meg a fenti személyektől, a több órás beszélgetések anyagait sajnos itt nem tudom részletezni, de a főbb pontokat kiemelve a következő eredményeket kaptam:

A folyóparti városfejlesztés egy kényes téma, nagyon sok munkát, odafigyelést és előkészítést igényel, mert az engedélyekhez való hozzáférés nagyon nehéz és hosszú folyamat a több lépcsős rendszer miatt. (A folyók nem Berlin, hanem a tartomány tulajdonában vannak, ezért a város nem rendelkezhet felettük szabadon, a városvezetésnek illetve az önkormányzatoknak is engedélyeznie kell az építési terveket a partokon, valamint számolni kell a lakosság esetleges tiltakozásával is). Problémát jelentenek a várostervezésnél a különböző tulajdonú parcellák a folyóparton. A városfejlesztésnél elsődleges szempont a legtöbb esetben az, hogy nyilvánossá tegyék a folyópartokat, akár lakásokról, irodaházakról, vagy egyéb vállalkozásokról van szó. Fontosak a szabadon hagyott zöldterületek, hogy a vizeket ne zárjuk el az emberek elől. Ralf Steeg és Jörgen Rutke elképzelése szerint a folyókra merőlegesen kell építeni nem párhuzamosan, így növelve a hozzáférhetőségüket, és ha építünk, akkor csak nyilvános építményeket. (könyvtár, mozi, múzeum, ne irodaházakat) Berlinben nem lehet igazán előre betervezni a folyópartokat, sok az ideiglenes projekt is, amitől különleges a városkép. Jelenleg a Heidestraße a legnagyobb folyóparti városfejlesztési projekt, ahova szállodákat, új szolgáltatói egységeket, sporthajó kikötőt, bicikli utakat terveznek a vízpart mellé. A

másik fontos megvalósult projekt Reinickendorfban a folyami hajózási terminál, így már a régióból vagy akár Lengyelországból is érkeznek nagy hajókon a turisták. Folyamatban van a szemétszállítás jobb megvalósítása is. Ralf Steeg a Spree 2011 projekt keretében konkrétan a vizek tisztításával, modern környezetvédelmi berendezésekkel (lásd 7. számú melléklet) próbálja elérni azt, hogy például a Spreeben újra fürödni lehessen. Ehhez először el kell érni egy megfelelő vízminőséget, új szennyvízelvezető csatornákat és víztározókat építeni, még az a szerencse, hogy árvíz nem fenyegeti a várost, mint Budapesten. A vízparti tájékoztatási rendszert is tovább építik ki: Gelbe Welle, ADAC Infopoints, ezáltal is több turistaérkezésre számítva. Pár hónapja született döntés a volt Zollsteg idegenforgalmi hasznosításáról is, itt a kerület polgármestere, akivel szintén beszéltem kikötötte, hogy „nyugodt” létesítményeket fogad el, mert Friedrichshain-Kreuzbergben már elég sok „hangos” objektum létezik, melyek vitákat eredményeznek a lakosság körében. Franz Schulz az interjúm során kifejtette, ezért ő lakásépítési programokat támogatja a vízparton, és minél több és szélesebb zöldterületek létrehozását. Ehhez azonban elengedhetetlen az ingatlanterületek bebiztosítása, hogy ne tudjon egy privát befektető bármihez kezdeni a területtel, szükséges szabályozni a területeket ilyen szempontból. Továbbá a kerület történelmi jelentőségéből eredendően a történelmi múltat kívánja erősíteni, és megőrizni a hagyományokat. Berlinben a folyópartok menti lakások nagyon keresettek, sőt vannak, akik a lakóhajókon lévő életmódot (Treptow, Landwehrkanal) preferálják, pedig az infrastruktúra kiépítése miatt ez drágább, mint amilyennek tűnik. Takis Sgouros a Mediaspree kapcsán azt hangsúlyozta, hogy vonzóvá kell tenni a folyópartot az ingatlanpiacon, hogy egyre több beruházás valósuljon meg, és egységessé váljon a terület, ne legyenek kihasználatlan szakaszok. (média jeles képviselői települtek itt meg, mára azonban fontosabb cél, hogy a partokat a nyilvánosságnak hozzáférhetővé tegyék, és a városvezetés nem kíván több irodaházat építeni, ezt az itteni lakók tiltakozásai is megerősítették) Régebben az irodaházak építése volt profitáló, most inkább lakóparkokat éri meg építeni a folyóparton és kikapcsolódási pontokat létrehozni. A tervezés maga óriási munkával jár, már 10 évvel ezelőtt kezdődtek meg az előzetes tervek a mostanra részben megvalósított projektről, bonyolult a tervezés folyamata is. Általában a városvezetők dolgozzák ki a városfejlesztési koncepciókat, majd az adott kerületek önkormányzatai készítik el a városépítési terveket. Christine Rittsche elmondása szerint az együttműködés a városvezetés a Vízi és Hajózási Hivatal, a kerületek, a különböző szövetségek és a hajótársaságok között igen jó. Ezt bizonyítja a strandbáros tulajdonosának példája is, aki az együttműködik a Stern und Kreis Hajótársasággal és

turisztikai szervezetekkel. Vagy egy másik példa: amikor a BVG⁶ gazdasági okokból megszüntette a kompjáratát egyes szigetek között, az ottani lakosok összefogtak és közösen vettek saját maguknak egy kis hajót, amivel megoldották a közlekedést. Pályázatok nem igazán vannak a folyóparti városfejlesztéssel kapcsolatban, de a szenátus támogatja az olyan kezdeményezéseket, amelyek által több turista jön, és még több nyilvános part menti terület szabadul fel. Berlin ideiglenes területhasznosításánál jelentek meg a strandbárok, - könnyen létrejöhetnek, mert nincs szükségük a hosszadalmas építési engedélyek beszerzésére, a terület tulajdonosai nem ők - amelyek szezonális vendéglátó egységek, egyedi kínálattal és vonzerővel. Hosszú távra azonban nem szoktak berendezkedni egy helyen, mert a városkép változásával együtt ők is mozognak, néhol megszűnnek, majd más helyen újak jönnek létre. Ez természetes és nem csak a lakosságot csábítják a partokhoz, hanem a turistákat is, így teszik még attraktívabbá Berlin atmoszféráját. A vízen a belvárosban már telítettnek tűnik az idegenforgalmi piac, a hajótársaságok kínálata óriási, és a kikötőhelyek száma nem elegendő, ezért ki is vannak tiltva egyes hajótípusok a központból, valamint már azt is megkötötték, hogy egy stéget több társaságnak kell használnia, bár ebbe a Stern und Kreis személyi hajózással foglalkozó társaság nem szívesen egyezett bele. A hajótársaságok egyik fő célja, hogy akadálymentesítsék a kikötőiket, és ezáltal a mozgáskorlátozottak számára is lehetővé tegyék a hajózást, terjeszkedésre már nincsen lehetőség a térbeli korlátozások miatt. Jól működő vízzel kapcsolatos dolgok például a vízi repülőgép, a tematikus hajóutak (múzeum, színház, parti, mese, musical), vízi fesztiválok – Wannsee in Flammen, Festival of Lights, Aquarella. (fényeffektusokkal, zenés estekkel), étteremhajók, vízi sport és szabadidős létesítmények, úszómedencék a folyókon. Arra a kérdésemre, hogy miért nem emelik ki jobban Berlint, mint a vizek városát, azt a választ kaptam, hogy nekik ez természetes, nem egyedi sajátosság, másrészt nem is reklámozhatná magát a város a vizeivel, mert a tartomány részei. Ezért a marketingtevékenységek során Berlinben inkább a kulturális kínálatra, a konferencia és kongresszusi központokra és a szórakozási lehetőségekre fektetik a hangsúlyt. Azonban a későbbiekben jobban együtt kívánnak működni a régióval, bekapcsolódva a regionális vízi turizmusba (Brandenburg és Mecklenburg-Vorpommern tartomány) és vonzóbbá tenni Berlint.

---

⁶ BVG Berliner Verkehrsbetriebe (mint nálunk a BKV) Berlini Közlekedési Vállalat

BEFEJEZÉS

Amint a dolgozatomból és a mélyinterjúkból is kiderül, Berlin jól kihasználta és még jobban tervezi kihasználni a vízpartokat, véleményem szerint Berlint joggal nevezhetjük példaképnek, hogyha a folyóparti városfejlesztésről van szó. Az itteni idegenforgalmi létesítmények a folyókon, és a partokon a városképet fejlesztették és jó irányba haladnak a további tervezetek is.

A primer és szekunder kutatásaim elemzése után arra a következtetésre jutottam, hogy Budapest is jobban hasznosíthatná a folyópartját ezek alapján. Igaz nálunk is vannak rá kezdeményezések, sőt például a Fellini Római Kultúrbisztró a berlini strandbárok mintáján valósult meg, és működik az üzlet a Duna parton is.

Berlint sokféle aspektusból is követendő példának tekinthetjük. Az együttműködés terén Budapest tanulhatna a német fővárostól, valamint az itteni lakosok is aktívabban részt vehetnének a városképet érintő fejlesztésekben, hogy tudatában legyenek a Duna kínálta lehetőségeknek. A legfontosabb, hogy a városlakók számára hozzáférhetővé váljon a folyópart. Átvehetnénk például még egyes tematikus hajóutak ötletét, vagy a vízi fesztiválokkal jobban felhívhatjuk a folyókra a figyelmet, (a Danube Flow és a Valyo már kezdetnek jó) a külvárosokban rekreációs központokat lehetne létesíteni, több zöldterületet létrehozni a parton, vízparti lakóparkokkal, vagy az elhagyatott ipari területeket berlini módon hasznosítani. Egy másik javaslat Berlin révén, hogy a folyópartnál összefüggő területre kellene tervezni, nem kis részeket megvenni, és a városközponttól elvonatkoztatni, hogy máshol is kialakuljanak Berlinhez hasonló jelentőségű pontok a vízparton. Nálunk a látvány sem utolsó szempont, a Duna által kínált panorámát oly sok turista megcsodálja, de ahhoz képest, hogy mekkora ennek a turisztikai értéke, nem hangsúlyozzuk szerintem eléggé. Rengeteg kiaknázatlan területet tudnék felsorolni Budapesten, ahol a folyópartban rejlő városfejlesztési lehetőségeket még nem fedezték fel. (természetesen vannak tervek, ötletek, csak a megvalósításuk még várat magára)

Berlin példáján elindulva, a budapesti városvezetőknek is talán jobb elképzelésük lenne a folyópartok nyújtotta adottságok kihasználási lehetőségeiről. Bízom benne, hogy hamarosan Magyarországon is elindulnak, a folyópart menti idegenforgalmi fejlesztések, melyek a városképet jó irányba formálják és a lakosság számára is vonzóbbá teszik a folyópartokat.

IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom:

ALJOSCHA HOFMANN: 6. Stadtgespräch Wasser 2012.02.21, *Herausforderungen für die Stadtentwicklung am Wasser und mit dem Wasser*

BeBerlin Tourismuskonzept Berlin Handlungsrahmen 2011 + 2011 jan

Berlin Tourismus und Kongress GmbH publikációja: *Wirtschaftsfaktor für Berlin: Tourismus und Kongressindustrie 2011*

FRANZ HESSEL, 1984, *Berlini kószálások*, Utószó a berliniekhez, 275.o.

HANS EVERT, 2012.júl.4, *Berlin ist für junge Menschen der attraktivste Wirtschaftsstandort*, Berliner Morgenpost

HERWARTH, HOLZ Senatsverwaltung für Stadtentwicklung Stadtplanung Berlin *Räumliches Leitbild Tourismus*

KERÉKGYÁRTÓ BÉLA, 2008, *Berlin átváltozásai*, Typotex kiadó, Budapest 9-17.o.

Szenátus által kidolgozott *Berlin Land Wassertourismuskonzeption*, 2003, media mare

Szenátus által kidolgozott *Stadtplanung Berlin Räumliches Leitbild Tourismus* 2011

Szenátus által kidolgozott *Tourismuskonzept 2011+*

TAKIS SGOUROS *Urban Guidelines for the Spree area* 2010 jun

visitBerlin/Berlin Tourismus und Kongress GmbH, 2012 április, *50 kuriose Fakten, Berlin Fact-sheet* [olvasva: 2012. 10. 15.]

WERNER RADASEWSKY, BORGES DA SILVA, HERBERT SCHLEMMER, 2012, *Wasserstadt Berlin – Flüsse, Seen und Kanäle*, nicolai kiadás, Berlin

Internetes források:

<http://www.tagesspiegel.de/berlin/der-sommer-kann-kommen-wo-ueberall-sand-aufgeschuettet-wird/4010076.html> [olvasva: 2012. 10. 09.]

<http://press.visitberlin.de/de/pressemeldung/auch-im-september-stark-steigende-touristenzahlen> [olvasva: 2012. 09. 29.]

<http://press.visitberlin.de/de/pressemeldung/auch-im-september-stark-steigende-touristenzahlen> [olvasva: 2012. 09. 25.]

<http://www.berlin.de/sen/wirtschaft/abisz/tourismus.html> [olvasva: 2012. 10. 30.]

<http://www.bpb.de/geschichte/zeitgeschichte/geschichte-im-fluss/140173/fluesse-in-der-geschichte> [olvasva: 2012. 09. 13.]

<http://www.luritec.com/en/technik/> [olvasva: 2012. 07. 15.]

<http://www.spree2011.de/de/projekt/> [olvasva: 2012. 07. 15.]

<http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/stadtentwicklungsplanung/de/wasserlagen/>
[olvasva: 2012. 09. 15.]

<http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/stadtentwicklungsplanung/de/wasserlagen/leitbild.shtml> [olvasva: 2012. 09. 15.]

http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/stadtplanerische_konzepte/leitbild_spreeraum/ [olvasva: 2012. 10. 10.]

<http://www.tagesspiegel.de/berlin/strandbars-auf-zu-berlins-ufern/4010082.html> [olvasva: 2012. 10. 15.]

www.berlin.de

www.destatis.de

www.stadtentwicklung.berlin.de

www.statistik-berlin-brandenburg.de

www.visitberlin.de

www.visitberlin.de, 50 kuriose Fakten, Berlin Fact-sheet, visitBerlin/Berlin Tourismus und Kongress GmbH 2012 áprilisi sajtótájékoztató anyagai [olvasva: 2012. 07. 15.]

www.zitty.de

MELLÉKLETEK

1. melléklet Berlin megszállási övezetei

Forrás: www.stadtentwicklung.berlin.de

2. melléklet 2012 első félév berlini vendégérkezések és vendégéjszakák száma küldőországonként az előző évhez viszonyítva

Herkunft	September 2012				Januar bis September 2012			
	Gäste	Veränderung zum Vorjahr in %	Übernachtungen	Veränderung zum Vorjahr in %	Gäste	Veränderung zum Vorjahr in %	Übernachtungen	Veränderung zum Vorjahr in %
Inland	605 500	1,4	1 322 800	5,1	5 014 800	8,7	10 750 700	9,8
Ausland	405 900	13,6	1 011 100	15,4	3 079 200	13,3	8 024 300	14,1
darunter								
Großbritannien	38 000	10,5	89 500	10,8	295 200	9,8	725 500	10,3
USA	34 700	9,7	82 300	14,0	244 000	15,8	595 500	16,3
Niederlande	21 300	- 5,3	54 400	- 2,6	206 000	4,0	549 200	6,1
Frankreich	21 200	25,4	50 800	26,7	175 500	16,7	468 900	17,2
Dänemark	21 100	0,7	55 100	4,7	163 500	16,1	444 000	18,6
Spanien	20 600	- 9,4	55 900	- 11,1	184 700	0,5	536 600	- 3,3
Italien	20 100	11,5	58 200	17,8	229 400	14,0	677 900	14,0
Schweiz	20 000	10,3	49 500	9,6	152 700	13,9	386 300	13,7
Schweden	15 400	7,0	35 900	10,7	111 100	16,3	276 100	18,8
Russland	14 500	49,7	34 900	59,4	117 500	31,6	297 700	32,0
Insgesamt	1 011 300	5,9	2 333 900	9,3	8 094 000	10,4	18 775 000	11,6

Forrás: <http://press.visitberlin.de/de/pressemeldung/auch-im-september-stark-steigende-touristenzahlen>

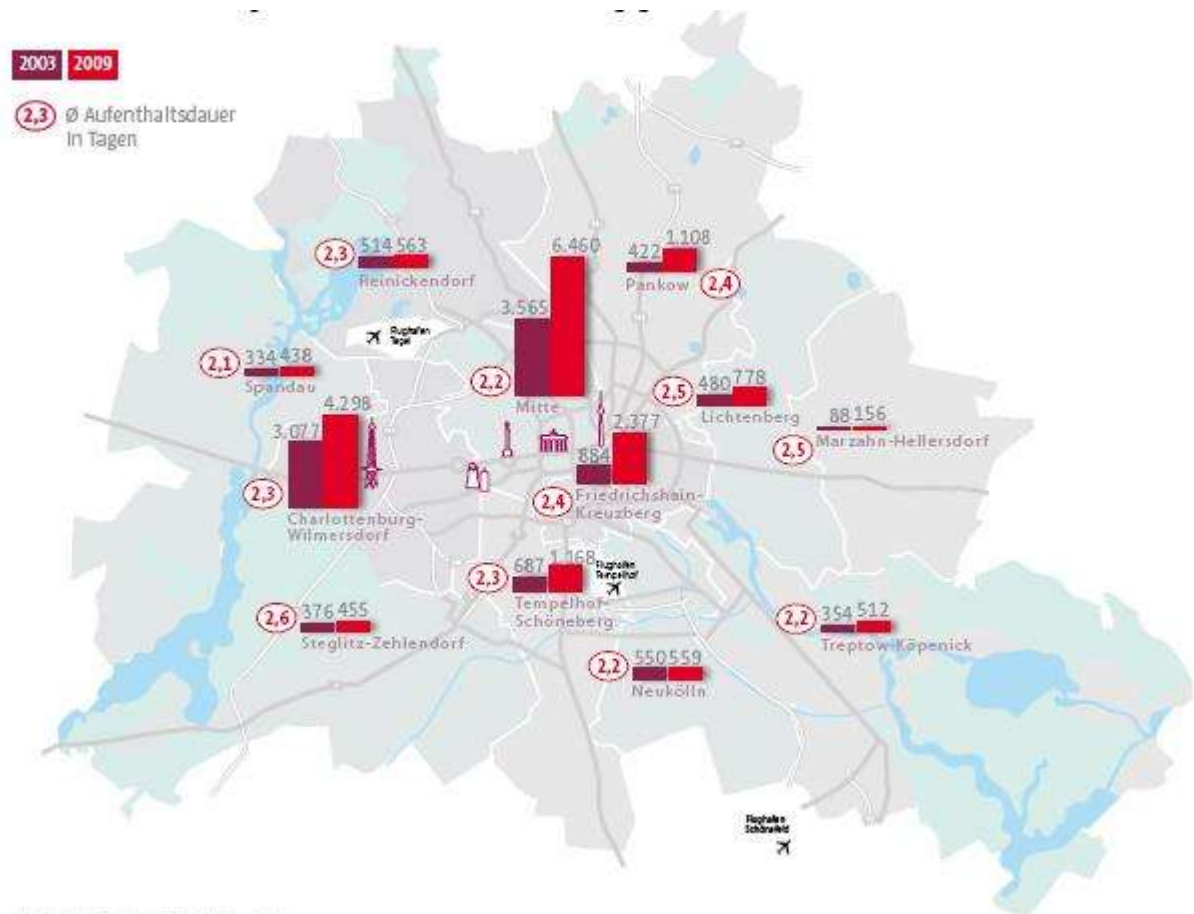
3. melléklet Berlin vendégérkezéseinek és vendégéjszakainak száma 1993-2012 I. félév

Entwicklung der Tourismuszahlen seit 1993

	Ankünfte	+/- in %	Übernachtungen	+/- in %	Gäste a. d. Ausland
1993	2.985.093	- 3,9	7.292.337	- 4,9	23,6 %
1994	3.074.836	+ 3,0	7.343.791	+ 0,7	25,9 %
1995	3.166.230	+ 3,0	7.529.639	+ 2,5	25,0 %
1996	3.225.005	+ 1,8	7.397.623	- 1,8	26,4 %
1997	3.448.996	+ 6,9	7.988.748	+ 8,5	27,4 %
1998	3.602.173	+ 4,4	8.268.011	+ 3,5	25,3 %
1999	4.170.726	+ 15,8	9.477.402	+ 14,6	23,5 %
2000	5.006.235	+ 20,0	11.412.925	+ 20,4	24,3 %
2001	4.929.578	- 1,5	11.345.295	- 0,6	23,6 %
2002	4.750.107	- 3,6	11.015.564	- 2,9	25,3 %
2003	4.952.798	+ 4,3	11.329.459	+ 2,8	25,8 %
2004	5.923.793	+ 18,8	13.260.393	+ 16,1	27,8 %
2005	6.464.522	+ 9,1	14.620.315	+ 10,3	30,3 %
2006	7.077.275	+ 9,5	15.910.372	+ 8,8	32,8 %
2007	7.585.027	+ 7,2	17.285.837	+ 8,6	33,7 %
2008	7.906.637	+ 4,2	17.771.419	+ 2,8	33,7 %
2009	8.263.171	+ 4,5	18.871.974	+ 6,2	34,9 %
2010	9.051.430	+ 9,5	20.795.643	+ 10,2	36,2 %
2011	9.866.088	+ 9,0	22.359.470	+ 7,5	36,5 %
Jan. - Aug. 2012	7.082.343	+ 11,1	16.442.558	+ 11,9	37,8 %

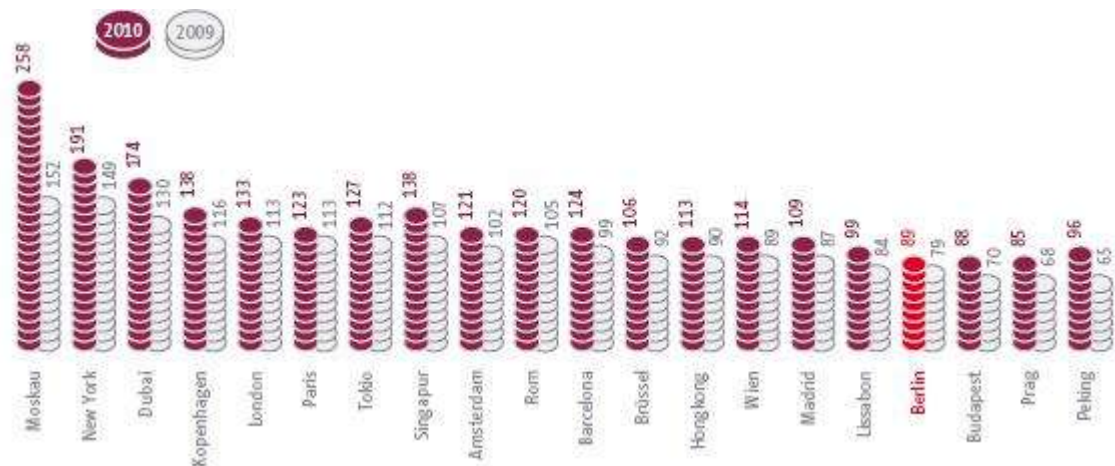
Forrás: <http://www.berlin.de/sen/wirtschaft/abisz/tourismus.html>

4. melléklet A kereskedelmi szálláshelyek vendégeinek száma Berlinben kerületenként 2003 és 2009-ben

Forrás: Berlin-Brandenburg Statisztikai Hivatal 2011

5. melléklet Berlin és más városok szállodáinak átlagairai 2009 és 2010-ben

Forrás: hotels.com (beBerlin Tourismuskonzept 2011)

Vízi objektumok Berlinben:

- Vendéglátó egységek

Tempelhofer Hafen: ahol egykor búza, liszt, tabak és olajjal kereskedtek, most az óriási felújított raktárházak egy bevásárlóközpontot vonnak magukba, egy strandbárral pálmákkal, Marina Beach Lounge: Berlin első télen is működő, fedett strandbárja, yacht kikötő, világítótorony.

Oststrand: Spreeparton hosszan elnyúlva, frizbillehetőség, tollas, röplabda, színes lámpások alatt Agnes régi emelőhajó, kemencés pizza.

Playa Paradiso City Beach: kicsit eldugott, sok zöld, röplabdapálya, grill, saláták, nyáron konyha.

Ressort: hamburgi vasútállomás mögött, 2 napozórész, nyugágyak a homokban, Hängematte, kis fedett klubhelyiség is van, grillspecialítások.

Traumstrand Moabit: 3000m² strand, gasztronómiai terület a Spreekanyarnál a pályaudvarnál, este kivilágított kupola sátrak, színes partyprogra, mezítláb.

(Werner Radasevsky Borges da Silva, Herbert Schlemmer; Wasserstadt Berlin, 2012)

Friedrichshain: **Strandgut** (East Side Gallery, napozóterasszal és anyukáknak fenntartott lounge-al), mellette az Oststrand, **Yaam**, Oranke-Orange.

Charlottenburg: **Playa Paradiso** (afrikai hangulat, pálmákkal), Beach at the Box (elegánsabb)

Treptow: **Badeschiff** (nyitott bár stranddal), **Club der Visionäre** (nagy zöldterület a vízparton)

(<http://www.tagesspiegel.de/berlin/der-sommer-kann-kommen-wo-ueberall-sand-aufgeschuettet-wird/4010076.html>)

Kaffee Liebig: egyetlen eredeti állapotban fennmaradt szecessziós kávéház: Langen Seenél.

Kapitän's Kajüte: étterem, hotel, Havelterasz, rendezvények, saját kikötővel 10 hajónak.

Landhaus Söhnle: vidéki konyha, étterem, sörkert, terasz.

Loretta am Wannsee: szép panoráma a tóra, nagy sörkert, saját kutyabárral.

Maisel's Biergarten: bajor sörkertkultúra, a sporthajókikötőnél Kladownál, több mint 200 férőhely gesztenyefák és ernyők alatt, kilátás a Havel Wannseera.

Marina Restaurant Skippers: Dameparton, mediterrán hangulat, étterem, klub, terasz.

Restaurant Igel: hotel étterem, nagy vízitearsszal a havel és a Tegeler See pavillon, vad-halspecialítások, kirándulóhajók is kikötnek itt.

Restaurant Klabautermann: jachtklub területén, terasz, stég.

Restaurant Shezan: hajóterasz

Müggelsee Terrassen Rübezahl: hagyománygazdag kirándulójó, sörkert a nagy Müggelseenél, csónakbérlet.

Restaurant Fährhaus: több mint 100 éves, idilli Tegeler tónál, tóterasz.

Restaurant Fährhaus Spandau Berlin: sörkert, terasz.

Restaurantschiff Patio: elegáns, terasz, üvegezett étterem, télikert.

Restaurantschiff Van Loon Philippa, Josephine: Urbanhafen, holland és hamburgi

Richtershorn am See: westernétterem, tánctér, télikert, terasz, stég, simogató állatkert.

Schoenbrunn: Schwanenteich, Volkspark Friedrichshainban, pavillon-étterem, terasz.

Spindler & Klatt: régi magtározó, designétteremmé alakult, bor, parti, terasz, pontonok, dress code.

Zollpackhof, Restaurantschiff arsVivendi, Alte Liebe Restaurantschiff

- Hajók, kikötők, ehhez kapcsolódó tematikus utak

Berlin Urbanhafen: mindenhol ragaszt a kikötő egy-két idézetet és másik művész meg csak úgy kiállítha az alkotásait a város különböző részein.

Westhafen: Berlin legnagyobb kikötője, egy egyedülálló hajós-kikötőtemplommal.

Nagyon sok **Hausboot**, azaz lakóhajó van, akár Amsterdamban, de itt nehezebben észrevehetőek. Pl: Technikai Egyetem, Treptower kikötő, Moabit.

Bisztró kávézó-hajó-Deckshaus, múzeumhajó Heinrich Zille, május elején regatták a Müggelssen, augusztus végén **kikötői fesztivál** sok programmal várja az érdeklődőket.

Fiataloknak tervezett **Cormoran kutatóhajó**, egyben osztályterem is lehet, ahol kémiát, fizikát és biológiát tanítanak. Vízárs, megújuló energiák, élményhajóként is használják majd ahol a gyerekek a gyakorlatban kipróbálhatnak mindent, még nyelveket is tanulhatnak.

Egy másik hajót előadáshajóvá alakították át, bárral, télikerttel, és napozóterasszal. A kormánynegyed közepén fekszik, így ott politikai retorika és kommunikáció továbbfejlesztésére is alkalmazzák.

Autósztráda: Oberhavelnél tényleg igazi összekötőszerepe van (áthidaló) hidak hiányában: Reinickendorf és Spandau között.

Akádálymentes kikötőhelyek: 3 létezik Berlinben: (sárga nyíl jelzés): mozgáskorlátozottak is járhatják. MS Peacock (Cabrio-hajó, szalonülőkkel elől), MS HavelQueen (nosztalgikus gőzhajó, 3 szalon, bár, napozóterasz, lift) MS Moby Dick (bálnahajó, fekete pikkelyekkel, ezüst uszályokkal, 2 szalon, büfé, kirándulójó is egyben.

Akadálymentes lakóhajók: Nem szükséges semmilyen előismeret, jogsí: 6 személyig, 2-4 ágyas szobák, zuhanyzó, konyhával, bárral.

Hajóvásár: (Bootsmesse) Boot und Fun Berlin: egyik legnagyobb hajókiállítás/vásár Németországban, 10 nap novemberben.

Hajótankolók, hajófeltöltőállomások, hajó-benzinkutak: Flüssiggas, Marina Lanke, Schiffservice Berlin.

Csónakkölcsönzők például: Aquaris, Piratenstation, Bootsverleih Rübezahl (ponton, grillhajók, vitorlások, vízi biciklik, evezős csónakok, motorcsónakok) Fangrot (esküvő a vízen is lehetséges, individuális városi körutak), stb.

Event-Floß: Hauptstadtfloß: fából készült tutajyszerű házikó, napozóterasszal, 50 fős ülő-fekvőhelyekkel.

Fischerei Verband, folyami hajózások

Berlinben kb. 50000 halláskárosult él, egyedi az ő bevonásuk a német evező-kenus sportba is.

Grillcsónakok: Berlin Grillboot: 16 féle grillhajó, grill, BBQ, Bootsverleih Spreepoint: különböző nagyságú grillhajók 12 főre, Grill Boot.de: 10 fő, körbe körbe menő grillhajó, kolbászok

Floß und los: uszályok 15 főre

Spreefloss.de: 10 fő, bérelhető is

Gyerek és Ifjúsági Vitorlázó Egyesület

Klönssnack Treffen: hajósemberek találkozója, snackkel.

Irodalmi utak, színészekkel

Személyi hajózás: 20 féle szolgáltatás

Reederverband der Berliner Personenschiffahrt e.V

Vitorlázás

Napenergiával működő hajók: Solarschiff Classall: angol szalonhajó másolata, fahajó 20 főre, egyedi túrákkal, Solarschiff Salon: nagy, 60 főig, véges rendezvényekhez, hajóutak, esküvőutak, meetingek, éjszakai hajózásra alkalmas, Solarboot Pavillion Berlin Köpenick

SUP: Stand up Paddling/Supsurfing: állóevezés, kevésbé megerőltető mint a szörfözés: SUP board nagyobb: Müggelseenél van rá lehetőségünk ezt a fajta sportot kipróbálni, úzni.

Surfbike: Különleges kombinációja egy szörfdeszkának és biciklinek, egy vízalatto propellerrel hajtva.

Búváriskolák

Tematikus hajóutak, mint például: családi brunch vasárnaponként, olasz estek, amerikai BBQ partik, retro bulik, történelmi városhajózások, krimi estek, kivilágított gőzhajózások, kalózhajók, stb.

Éjszakázás a hajón: Hausbote, Bungalowboote: kb 60 lakóhajó, néhányat bérelni is lehet:
Yachtico: nemzetközi keresőn keresztül.

Vízisportiskolák, vízisport szolgáltatások

Yachtcharter Berlin: charterhajózások.

Ezeknek külön időjárásjelentés is elérhető

- Különleges objektumok

Régen egy különleges kétéltű járművel is próbálkoztak: **Aniphicar** volt a neve és egy 5 üléses sporthajó-cabrio volt, viszont a szárazföldi folytatáshoz először meg kellett várni még megszárad a fék, ma múzeumban látható.

Volt egy **Luisenstädtische csatorna** is Berlinben, amelyet aztán betakartak, mert olyan bűdös volt. Most a területén kényelmesen sétálhatunk, parkosított, mesterséges tóval ellátott, amin télen korcsolyázhatunk.

Königsberger Straße: a jádába ágyazva egy vontatóhajó elejébe ütközhetünk, mellette egy gőzhajó.

Zander aus Berlin: 7 kg is lehet akár 20 éves is: Unterhavel, Berlin Heiligensee fő hala.

Fesztiválok: Treptower Hafenfest, Wannsee in Flammen, Aquarella

5. kép Urbanhafen, Landwehrkanal

A 2003-as vízi turizmus koncepció tervei:

Tempelhofi kikötőre több terv is született: A kultúrák kikötője/Afrika Berlinben/Egy bevásárlóközpont újjáépítése. Végül a bevásárlóközpont létesült, de még nyitottak a továbbfejlesztésekre.

Spandaui városi kikötő: itt a meglévő infrastruktúra egy jachtkikötő építéséhez ideális kiindulópont. Ehhez wellnesshoteleket, különleges vendéglátó egységeket, szolgáltató helyeket terveznek. Ennek a tervnek a kivitelezése még folyamatban van.

Ökológiai téli kikötő Spandauban: A spandaui tónak a téli szezonjára próbálnak megoldást találni. Nordhafent eddig szinte nem is használták, ezért ezen változtatni kell, fejleszteni, télen is járhatóvá tenni. A probléma itt az, hogy az ökológiai környezetről nem vesznek tudomást.

Spreeport Oberschöneweide (Spreehallen): A Rummelsburger Bucht és Köpenicker Seen között alig találunk szép part menti épületeket, a növekvő vízi sportturizmus mellett pedig számolni kell a téli raktározásra és egyben szervízelés is folyik itt.

Marina Grünau: Élménykikötő a terv kibővített szolgáltatásokkal, szabadidős kínálatokkal, azonban egyenlőre erre nincsen jelentkező aki ezt megvalósítsa, még keresnek befektetőket. (műemlékvédelem miatt talán nehezebb a beépítése)

Kirándulóvendéglő Clipper vízirepülőgéppel: A Clipper étteremhajó az Insel der Jugend közelében fekszik Treptowban, és a nagy keresletre való tekintettel bővítésre szolgál. A stég területét kiterjesztik, hogy más yachtok, kenu és kajakosok, evezősök is használhassák.

Treptower Marina: a volt Zollsteg (vámterület) a Twintowerek közelében Treptowban, elvileg egy jachtkikötőt terveznek ide építeni, ami befogja majd az itteni szórakozóhelyeket is.

Vízisportcentrum Dahme Köpenickben: vízibenzinkút, szennyvízelvezetés, kínálat, szervíz, daru, charterbázis.

Marina Lanke Werft: Az egyik vízibenzinkút az Unterhavelnél. Cél a kút kiépítése egy vízikirándulóbolttá, tisztítási szolgáltatások, tájékoztató táblák, parkolók létesítése, mobil csónakszervíz, lakni a vízen. Probléma a vízszennyezés.

Media Spree területén az ideiglenes létesítmények:

strandbárok, kulturális létesítmények, táncbárok, sátrak, hostelbárok, múzeumbárok, bolhapiac, szórakozóhely, étterem (Wild West Strandmarkt, Bar26, Maria am Ufer und Club Josef, Yam, Shake! Das Zelt am Ostbahnhof, Oststrand, Tanzschiff „Hanseat” am

Oststrand, China!China!, Strandgut, Space Beach, Eastern Comfort hostelboat berlin, B.Z. City Beach, O2, ARENA: MS Hoppetosse, Badeschiff, Glashaus, Magazie, Hallontrödelmarkt, Club der Visionäre, Freischwimmer, Trödel Cuvry/Schlesische, urban grassroots, club 103, L.U.X, Spindler & Klatt, Kiki Blofeld, Schwarzer Kanal)

Saját készítésű fotóim Berlinről:

6. kép Oberbaumbrücke bak oldalt egy hostelhajóval és felülről a Spree folyó

7. kép Egy berlini hajókirándulás során (Henningsdorf környékén)

8. kép Friedrichstraße: Berlin belvárosában a Spreepart

9. kép Gestrandet an der Jannowitzbrücke Strandbar

10. kép Capital Beach Bar

11. kép Mediaspree a stéggel, elsüllyedt hajóval és a vízi szobrokkal a jobb képen a tiltakozások a projektek ellen

12. kép Tipikus ülőalkalmatosság egy strandbárnál (Arena területén)

13. kép Berlini csatornák egyike vendéglátó egységekkel és szórakozóhelyekkel a parton/vízen

14. kép Életkép a Landwehrkanalon

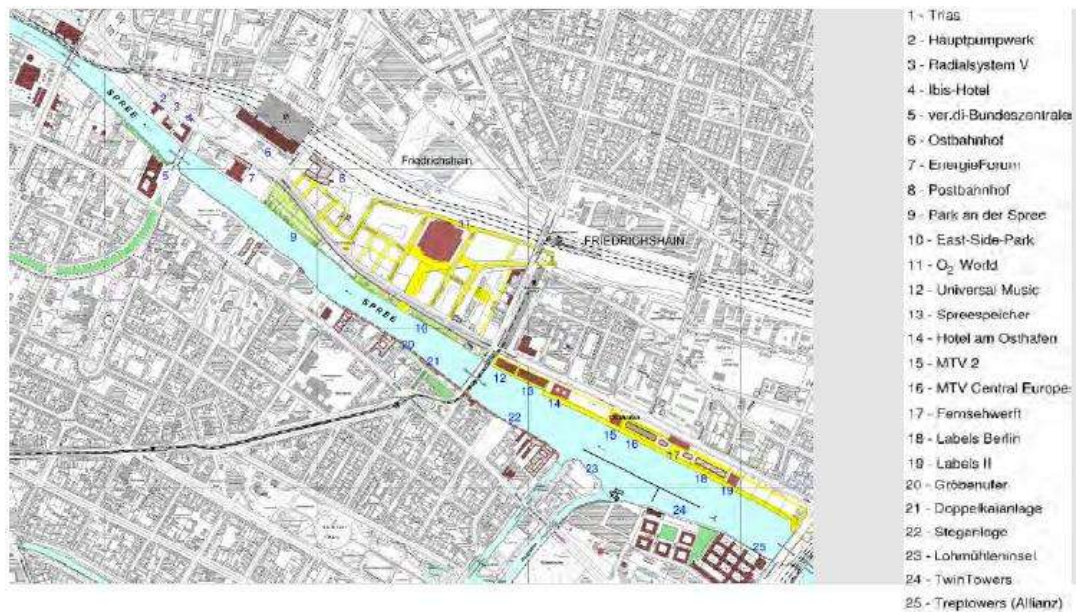
15. kép Strandbar Berlin Mitte a Museumsinsel szelben

16. kép Henningsdorf: Havelpromenade, Yachthafen

6. melléklet MEDIASPREE menti objektumok

Forrás: Takis Sgouros Media Spree, Urban guidelines for the Spree area, 2010

7. melléklet SPREE 2011 projekt egyik napenergiás kikötőhely látványterve

Az interjúk kérdései:

Az idegenforgalmi vállalkozások (főleg Strandbár) részére:

- Mikor, hogyan és honnan jött az ötlet, hogy egy ilyen jellegű vendéglátói egységet hozzanak létre, és miért pont ezen a helyen?
- Kapnak valami támogatást a várostól, kerülettől; milyen volt a reakció hivatalos oldalról nézve, voltak kritikák (zaj, környezetszennyezés, stb.)?
- Milyen szerepet játszanak a folyóparti városfejlesztésben e vállalkozás megalapításával?
- Milyen az együttműködés a különböző turisztikai és gasztronómiai szolgáltatókkal? Van egyáltalán együttműködés?
- Tudna mondani nekem pár adatot: pl foglalkoztatottak száma, vendégek száma egy átlagos napon, tulajdonosi szerkezet, milyen programokat kínálnak, egyéb egyedi szolgáltatások, mekkora a kapacitás, van e speciális marketingstratégiájuk? (célszegmens, hol hirdetik magukat, árak..)
- Úgy tudom, hogy csak szezonálisan vannak nyitva a strandbárok, mi történik télen?
- Mik a terveik és céljaik a jövőre nézve?

Városvezetés részére:

- Milyen szerepet játszanak a vizek a városfejlesztésben, illetve a lakosság életében?
- Milyen pályázatok, egyéb kiírások, támogatások léteznek, hogy jobban kihasználják vizeiket a várostervezésben?
- Mely projektek valósultak meg az utóbbi időben? Mik a rövidtávú, illetve a hosszú távú tervek céljai?
- Hasonlít-e Berlin más városokra ilyen tekintetben, van-e tapasztalatcsere egyéb európai nagyvárosokkal?
- Milyen lehetőségeket kínál a folyópart Berlin városfejlesztésében? Mely létesítmények/objektumok működnek a legjobban a folyóparton?
- Milyen példákat tudna mondani a vízi/vízparti turizmus gazdasághoz való hozzájárulására? (foglalkoztatottság, munkahelyek, GDP, infrastruktúra...)
- Fel tudna sorolni néhány vízpártal, folyókkal kapcsolatos eseményt, rendezvényt, fesztivált vagy egyéb programot, amelyek Berlin turizmus marketing imázsát erősítik, javítják?
- Ön szerint a turisztikai piac már telített ezen a téren, vagy még van mit kiépíteni?